

„Starí učia mladých lietať!“¹ Vplyv Andreja Kmeťa na formovanie Karola Antona Medveckého v úvodnej dekáde 20. storočia*

JÁN GOLIAN

“The old teach the young to fly!” The Influence of Andrej Kmeť on the Formation of Karol Anton Medvecký in the First Decade of the 20th Century.

ABSTRACT: The article analyses the relationship of two Catholic priests Andrej Kmeť and Karol Anton Medvecký in the early years of the 20th century. The more than 30-year age difference between the two men prejudged their unequal position in terms of education, life experience, contacts and the method of work. Nevertheless, it is astonishing how these two men managed to unite at such different stages of their lives. Kmeť, in the first decade of the 20th century, was at the peak of his scientific career with public recognition, which he enjoyed in the Slovak national movement. He was the founder and chairman of the „Slovak Museum Society “and for his discoveries in botany and archaeology he was an accepted author in the whole of the Austria-Hungary Empire. On the other hand, Karol Anton Medvecký was a young priest who tended to ethnography and history. Due to his young age and previous formation in Franciscan monasteries, he lacked significant professional and human experience. In the relationship between the two priests, we find several areas that connected them and through which they moulded each other. At certain stages, Kmeť became Medvecký's tutor and “spiritual father”, providing him with support and advice for work and life difficulties. Medvecký learned a lot from Kmeť, and after his death he became his real and symbolic successor. The article is based on previously unpublished correspondence. Their letters document the intensive communication and close friendship of two members of the Slovak national movement.

Keywords: Karol Anton Medvecký, Andrej Kmeť, history of ethnography, relationship tutor – successor, The 1900s, catholic priests

Úvod

Dejiny nám ponúkajú viacero príkladov medzigeneračnej interakcie intelektuálov, na pozadí ktorej možno sledovať ako sa staršia osobnosť snaží odovzdať svoje životné skúsenosti mladšiemu pokračovateľovi, pričom ten sa aktívne necháva formovať

*Príspevok bol podporený z grantového projektu Ministerstva školstva SR VEGA č. 1/0677/19 *Karol Anton Medvecký – kňaz a politik*.

¹ Slová Karola Antona Medveckého, ktorými Andrejovi Kmeťovi zdôrazňoval svoj záujem o posúdenie rukopisu pripravovanej monografie *Detva*. Archív Slovenského národného múzea, pracovisko Martin (ďalej A SNM), fond (ďalej f.) Osobný fond Andreja Kmeťa (ďalej OF AK), signatúra (ďalej sign.) AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 22. 6. 1902.

profesionálne i osobnostne. Skutočne vyzreté osobnosti dokázali pritiahnúť svojich študentov a nasledovateľov jednak svojou odbornosťou, ale aj ľudskou integritou. Načrtnuté kontúry sa objavili aj v pôsobení inšpiratívneho profesora Ludovíta Štúra na desiatky svojich študentov z prešporského lýcea. Z nich viacerí nielen preberali myšlienky svojho učiteľského vzoru, ale napodobňovali ho aj úpravou zovňajšku a snažili sa s ním tráviť čo najviac voľného času.² Daniel Maróthy po rokoch spomínal, že sa ich Štúr usiloval doslova „*natehotniť duchom svojím*“ a oni to ochotne akceptovali.³ Konkrétnejší príklad vplyvu učiteľa na žiaka vidieť u Jána Drahotína Makovického, ktorý kruciálne, odborne a ľudsky formoval svojho žiaka a neskoršieho kolegu Gregora Urama.⁴ Podobne viacvrstvovú formáciu a inšpiráciu ukázal aj vplyv učiteľa Adolfa Medzihradského na svojich významných žiakov Juraja Janošku, Jozefa Gašparíka Leštinského a najmä na Pavla Országha Hviezdoslava.⁵ Kľúčová úloha pedagógov, ktorí v 70. rokoch 19. storočia okrem intelektu formovali aj národné povedomie študentov patronátneho gymnázia v Turčianskom Sv. Martine a lýcea v Kežmarku je plasticky deskribovaná v memoároch Petra Pavla Zgútha.⁶ Spomedzi nich vznikla silná generácia evanjelických národovcov aktívnych v národnom hnutí v poslednej fáze existencie Uhorska. Keby sme išli do hlbšej analýzy genézy formovania reprezentantov slovenských elít, našli by sme takýchto prípadov desiatky.⁷

Predstavený vzorec formácie je možné aplikovať aj na vzťah a spoluprácu katolíckych kňazov Andreja Kmeťa a Karola Antona Medveckého v prvej dekáde 20. storočia. Viac ako 30-ročný rozdiel medzi oboma mužmi prejudikoval ich nerovné pozície z hľadiska vzdelania, životných skúseností, kontaktov či spôsobu práce. Aj napriek tomu je až zarážajúce, ako sa dokázali spojiť v tak odlišných etapách svojich životov. Kmeť bol v prvom decéniu minulého storočia na vrchole vedeckej kariéry a verejného uznania. Pôsobil síce v malej farnosti, v Prenčove, ale medzi politickými

² HURBAN, Jozef Miloslav. *Ludovít Štúr. Rozpomienky*. Bratislava : Slovart, 2015, s. 34 – 35, 38 – 41, 48 – 50.

³ MARÓTHY, Daniel. *Rozpomienky na dni peknej mladosti*. In ORMIS, Ján V. (ed.). *Súčasnici Ludovítovi Štúrovi. Rozpomienky, správy a svedectvá*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955, s. 197. Pozri kontext: KODAJOVÁ, Daniela. *Oslavy Ludovíta Štúra ako médium formovania historickej pamäti Slovákov*. In MACHO, Peter – KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Ludovít Štúr na hranici dvoch vekov. Život, dielo a doba verzus historická pamäť*. Bratislava : Veda, 2015, s. 191.

⁴ KODAJOVÁ, Daniela. *Ján Drahotín Makovický o úlohe a postavení učiteľa vo vzdelávacom procese. „Najvýdatnejšiu pomoc vidím pre národ náš v dobre zriadených školách*. In *Biografické štúdie 42*. Martin : Slovenská národná knižnica – Národný biografický ústav, 2019, s. 29 – 47; ĎURIŠKA, Zdenko. *Ján Drahotín Makovický – slovenský evanjelický učiteľ v polovici 19. storočia*. In KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Sláva šlachetným VI. Učiteľ je okno do sveta a života*. Liptovský Mikuláš : Spolok Martina Rázusa, 2020, s. 92 – 109.

⁵ *Adolf Medzihradský*. Martin : Matica slovenská, 1971; MAŤOVČÍK, Augustín. *Príspevok k životopisu Adolfa Medzihradského*. In *Biografické štúdie 43*. Martin : Slovenská národná knižnica – Národný biografický ústav, 2020, s. 26.

⁶ ZGÚTH, Peter Pavol. *Pamäti slovenského učiteľa*. Bratislava : Ústav informácií a prognóz školstva, 2005, s. 16 – 27.

⁷ Ako príklady inšpiratívnych učiteľov môže poslúžiť aj prístup Ludovíta Orphanidesa či Eduarda Krajňáka: ŽIŠKA, Stanislav. *„Záhradník ľudských duší“ – pedagogické pôsobenie Ludovíta Orphanidesa*. In KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Sláva šlachetným VI. Učiteľ je okno do sveta a života*. Liptovský Mikuláš : Spolok Martina Rázusa, 2020, s. 130 – 154; KACÍREK, Ľuboš. *Bratislavský učiteľ Eduard Krajňák v národnom hnutí na prelome 19. a 20. storočia*. In KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Sláva šlachetným VI. Učiteľ je okno do sveta a života*. Liptovský Mikuláš : Spolok Martina Rázusa, 2020, s. 155 – 179.

a spoločenskými autoritami slovenského národného hnutia bol vážený a rešpektovaný. Bol zakladateľom a predsedom Muzeálnej slovenskej spoločnosti (ďalej MSS) a za svoje objavy v botanike či archeológii bol akceptovaným autorom v celom uhorskom priestore. Na druhej strane stál Karol Anton Medvecký, mladý kňaz, ktorý inklinoval k národopisu a dejinám, ale vzhľadom na svoj nízky vek a predošlú formáciu v reholi, mu chýbali významnejšie odborné i ľudské skúsenosti.⁸

Vzťah Kmeťa s Medveckým nie je absolútne neznámou témou a autori, ktorí sa venovali dejinám múzejníctva, národopisu či historickej pamäti na Andreja Kmeťa sa s ňou stretli. Trochu viac o nej prezradila Hana Urbancová, ktorá sa výskumne venovala prvým fonografickým nahrávkam na našom území. Kúpa inovatívneho zariadenia a prvé pokusy so zaznamenávaním ľudových piesní a ich interpretácia bola spojená práve s interakciou oboch katolíckych kňazov. Urbancová si na pozadí okolností práce s fonografom čiastočne všima aj vzťah oboch aktérov. V ich vzájomnej korešpondencii z roku 1901 nachádza obojstrannú úctu, rešpekt a podporu. Medvecký vidí v Kmeťovi nielen najvýznamnejšieho protagonistu MSS, ale najmä zrelého a skúsenejšieho staršieho kolegu, vždy ochotného pomôcť, ktorý ho inšpiruje pri zberateľskej a výskumnej práci. Kmeť zasa v detvianskom kaplánovi pozoroval nádejného nasledovníka, ktorému ochotne zodpovedal na otázky a poskytoval mu vďaka širokým kontaktom konkrétnu pomoc. S nádejou sledoval jeho počiatkové bádateľské aktivity a tiež ťažkosti, s ktorými bol slovenský kňaz konfrontovaný.⁹ Hana Urbancová teda naškicovala bazálne znaky komunikácie a vzťahu oboch katolíckych kňazov a na príklade úspechu s fonografom projektovala konkrétne výsledky ich spolupráce.

Interakcia oboch mužov prirodzene skončila Kmeťovou smrťou vo februári 1908. Takmer okamžite sa najbližší spolupracovníci zhodli na vydaní biografie predsedu MSS. Hlavný iniciátor František Richard Osvald po niekoľkých mesiacoch požiadal Karola Antona Medveckého, aby sa stal zostavovateľom diela.¹⁰ Vtedajší farár z Prochote bol s Kmeťom v kontakte až do jeho smrti a bol pevnou súčasťou okruhu jeho najbližších. Prebratie úlohy hlavného zostavovateľa Kmeťovej biografie osvetľuje v úvode očakávanej biografie, ktorá vyšla v roku 1913. V nej uvádza, že sa mu v posledných rokoch Kmeťovho života dostalo „*nezaslúženej priazne a dôvery*“. Pomenoval svoje „*výnimočné postavenie*“ v blízkosti Kmeťa, čo ho oprávňovalo prijať Osvaldovu výzvu. Uvedol, že „*azda nik z mladšej generácie*“ nemohol byť tak blízko Kmeťovi, ako „*bolo dopriate*“ práve jemu. Zmienil sa tiež, že už po smrti disponoval výraznou časťou Kmeťovej pozostalosti – slušnú „*snôžku*“ listov i autobiografiu, ktoré mu zásadne pomohli pri koncipovaní životopisu.¹¹

⁸ K národopisným aktivitám Karola Antona Medveckého pozri: JASENÁK, Ladislav. Karol Anton Medvecký ako etnograf. In *Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti*, 1995, s. 32 – 36.

⁹ URBANCOVÁ, Hana. Z histórie prvých fonografických nahrávok na Slovensku. Korešpondencia Karola Medveckého a Andreja Kmeťa z roku 1901. In *Slovenský národopis*, 2006, roč. 54, č. 1, s. 12.

¹⁰ HOLLÝ, Karol. Ku genéze a charakteru Životopisu † Andreja Kmeťa od Karola A. Medveckého (1913) In *Studia Bibliographica Posoniensia*, 2008, roč. 3, č. 1, s. 144 – 145.

¹¹ MEDVECKÝ, Karol Anton. Predmluva In MEDVECKÝ, Karol Anton (ed.). *Andrej Kmeť. Rím.-katolícky kňaz, slovenský učenec, zakladateľ a prvý predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti 1841 – 1908: životopis*. Turčiansky Sv. Martin : nákladom spisovateľovým, 1913, s. 5.

Od kúpy fonografu do smrti Kmeťa sa evidentne vzťah oboch aktérov dynamicky vyvíjal. Na tomto mieste sa vynárajú viaceré výskumné otázky, prostredníctvom ktorých možno komplexnejšie analyzovať ich vzájomnú interakciu. Hlavným cieľom textu je analyzovať a interpretovať základné kontúry plastického vzťahu a spolupráce oboch kňazov. V texte sa budem snažiť vyhýbať téme tvorby a vydaniu Medveckého monografie *Detva*, ktorá vznikla z iniciatívy a za silnej asistencie Kmeťa.¹² Aj napriek tomu, že analyzovaná etapa životov oboch osobností pracovne naplnila práve tvorba tejto knihy, pre bádateľa sa vynárajú ďalšie početné otázky. Súbor viacerých výskumných otázok by mal analyzovať príčiny pôvodu a intenzity zblíženia sa generačne rozdielnych mužov. Logickými otázkami sú tiež: Aké oblasti životov vzájomne zdieľali a či a kedy prenikla ich interakcia z profesionálnej roviny do bližšieho ľudského, priateľského vzťahu? Objavoval sa medzi nimi nejaký generačný konflikt či nesúlad? Ako sa vyjadrovali o sebe navzájom pred inými priateľmi? Na tieto, ale aj na iné otázky nám pomôžu hľadať odpovede najmä ich vzájomné listy, korešpondencia s ďalšími osobami, sekundárne pramene, dobová tlač, či odborná literatúra. Hlbšou prosopografickou analýzou sa pokúsime bližšie rozpliesť genézu ich vzájomného viacvrstvového vzťahu a výsledky ich spolupráce.

Genéza prvých kontaktov

Karol Anton Medvecký prišiel do osobného kontaktu s Andrejom Kmeťom po príchode na svoje prvé kaplánske pôsobisko do Detvy. V súčasnom stave bádania nie je celkom jednoznačné, kde sa obaja protagonisti zoznámili osobne. Dokázateľné je, že Medvecký inklinoval k národopisu už od „tínedžerských“ rokov a svoje prvé články začal publikovať už ako 19-ročný.¹³ Je nepravdepodobné, že by ho Kmeť zaregistroval už v tomto období. Možno odôvodnene supponovať, že farára z Prenčova upozornil na seba o tri roky neskôr, kedy ako františkánsky rehoľník rôznymi predmetmi prispieval do zbierok MSS. Jeho meno medzi darcami nachádzame už na jar 1897, teda viac ako dva roky pred prijatím kňazskej vysviacky.¹⁴ Následne po nej sa stal kaplánom v Detve. Vo svojich memoároch neskôr Medvecký opísal nechuť a strach, ktoré zažíval, keď sa dozvedel o svojom pôsobisku. Detvy sa obával najmä pre chýr, ktorý sa o nej šírila, že je to nebezpečný kraj, v ktorom žijú násilníci a kde kapláni musia celé hodiny jazdiť na koni, aby navštívili všetky odľahlé miesta farnosti.¹⁵ Napriek tomu, mladému novokňazovi zakrátko tamojší kraj a ľud zaimponoval a objavil v ňom potenciál národopisného a historického výskumu. Len niekoľko mesiacov po svojom príchode na Podpoľanie informoval Andreja Kmeťa

¹² Problematika je spracovaná v mojom staršom texte: GOLIAN, Ján. Zrod a cesty monografie Detva z pera Karola Antona Medveckého. In *Knihy 2015*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2015, s. 355 - 383.

¹³ Svoj prvý článok publikoval v regionálnych novinách *Árva megye Hirtlap* v júli 1894. Pozri: Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine (ďalej LA SNK), f. Ludovít Rizner, sign. M 89 C 9, List Karola Antona Medveckého Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi z 26. 10. 1901.

¹⁴ SOKOLÍK, Andrej. Spolkové správy. In *Národné noviny*, 13. 3. 1897, roč. 28, č. 59, s. 4; Tamtiež 12. 7. 1897, roč. 28, č. 156, s. 4.

¹⁵ MEDVECKÝ, Karol Anton. *Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám 8. VI. 1875 - 8. VI. 1935*. Trnava : Nákladom Fr. Urbánka a spol., 1935, s. 31.

o archeologických nálezoch, na ktoré ho upozornil jeden z farníkov.¹⁶ V novembri 1899 ho zaviedol na výskum lokality Chrapková, ležiacej na úpätí vyhasnutej sopky Poľana. Nálezisko nebolo pre Kmeťa úplnou neznámou, o vykopávky pri Detve mal záujem už od začiatku 90. rokov 19. storočia, kedy sa dozvedel o predpokladanom „sklenom hrade“, ekvivalente toho, ktorý skúmal v Sielnici neďaleko Zvolena.¹⁷

Prvé kaplánske pôsobisko prinieslo pre Medveckého aj niekoľko negatív, ktoré sa názorne demonštrovali vo vzťahu s jeho farárom Štefanom Pitrofom. Mladý novokňaz s povestou „pansláva“ nemal pri zrelšom kňazovi, lojálnom voči uhorskému štátnemu zriadeniu, jednoduchú pozíciu. Na druhej strane, Pitrof pre svoju konfliktnú povahu bol v nemilosti biskupa Karola Rimelyho a biskupského vikára Jána Havrana. Pitrof v 70. a 80. rokoch 19. storočia pôsobil na viacerých pozíciách v kňazskom seminári v Banskej Bystrici. Biskup Arnold Ipolyi-Stummer zveril národne (uhorský) spoľahlivému kňazovi postupne pozície prefekta, špirituála a profesora fundamentálnej a dogmatickej teológie v kňazskom seminári, riaditeľa tzv. menšieho seminára, synodálneho examinátora a examinátora v banskobystrickom gymnáziu.¹⁸ Po biskupovom odchode a menovaní jeho nástupcu, Imricha Bendeho, sa Pitrof dostal do konfliktu s novým vedením diecézy a bol presunutý na faru do Detvy. Napätie medzi ním a Bendeho pokračovateľom Rimelym kontinuuvalo a eskalovalo v ďalších rokoch. Pitrof sa údajne pokúšal o odstránenie Rimelyho z úradu a ostro vystupoval aj voči údajnej praxi, podľa ktorej vikár Havran za starnúceho biskupa riešil svojvoľne diecéznu agendu.¹⁹

V tomto konflikte sa Medvecký dostal do zložitého postavenia. Hoci voči jeho „panslávkym“ aktivitám bol kritizovaný zo strany farára aj z pozície biskupa, neraz ho biskupský vikár Havran využil k vyhroteniu konfliktu s detvianskym farárom. Sledovať to možno aj v sťažnostiach na Medveckého, ktoré Pitrof zasielal biskupovi, pričom predstavitelia biskupstva pokarhali práve dlhoročného farára tým, že nereflektovali tému jeho sťažnosti, ale zdôraznili mu nariadený zákaz verejných kázní.²⁰ Mladý novokňaz žijúci v komplikovaných okolnostiach nachádzal oporu v intenzívnom kontakte so skúseným, takmer 60-ročným kňazom, ktorý v Ostrihomskej arcidiecéze mal pre vedecké a „panslávske“ aktivity početné problémy. Andrej Kmeť síce v Pitrofových očiach nebol žiadnym uhorským patriotom, ale detvianský farár toho preňčovského na svojej fare „vdáčne prijal“. Na druhej strane, s iným „panslávom“

¹⁶ LA SNK, f. Ľudovít Rizner, sign. M 89 B 16, List Andreja Kmeťa Ľudovítovi Vladimírovi Riznerovi z 2. 11. 1899.

¹⁷ LA SNK, f. Ľudovít Rizner, sign. M 89 B 16, List Andreja Kmeťa Ľudovítovi Vladimírovi Riznerovi z 2. 12. 1899. Pozri tiež: Archív Spolku Sv. Vojtecha v Trnave (ďalej A SSV), sign. Fasc. 230, fol. B, č. 3, List Andreja Kmeťa Františkovi Vítazoslavovi Sasinkovi z 7. 9. 1899.

¹⁸ *Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro Anno MDCCCLXXVIII*. Neosolii : Typis Philippi Machold, [1879], s. 43; *Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro Anno MDCCCLXXX*. Neosolii : Typis Philippi Machold, [1881], s. 16; *Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro Anno MDCCCLXXXIV*. Neosolii : Typis Philippi Machold, [1885], s. 14; *Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro Anno MDCCCLXXXVII*. Neosolii : Typis Philippi Machold, [1888], s. 14, 111.

¹⁹ ZAREVŮCKÝ, Anton. *Katalóg zosnulých kňazov Banskobystrickej diecéze od jej založenia r. 1776 do r. 1986*. B.m., b.v., 1987, s. 90.

²⁰ Diecézny archív Banská Bystrica (ďalej DA BB), f. Kňazi diecézy, zložka Karol Anton Medvecký (ďalej KD – KAM), List Jána Havrána Štefanovi Pitrofovi z 20. 9. 1900.

pôsobiacim v susednej fare Detvianska Huta v prvej polovici 90. rokov 19. storočia, Petrom Tomkuljakom, sa podľa Medveckého slov „nevedel znieť“.²¹

V neľahkých podmienkach vzťahu s farárom Pitroffom sa Medvecký v prvých mesiacoch pôsobenia na Podpoľaní naplno ponoril do pastoračnej a najmä vedeckej práce. Výrazný podiel mal na tom najmä jeho korešpondent Andrej Kmeť, ktorý ho inšpiroval k získavaniu národopisného materiálu, ktorý dovtedy nebol systematicky badaný. Kmeť pritom k významu etnografie zastával rezervovaný postoj, čo sa ukázalo pri vzniku MSS, kedy deklaroval, že prácu „folkloristov nepodceňuje a vysoko si ju váži“, ale spolok si predstavuje viac „vedeckejší“. Možno to sledovať aj v prvých kontaktoch s detvianskym kaplánom, s ktorým ho spájala najmä téma archeológie.²² Medvecký začal so systematickým zberom národopisného materiálu už v prvých mesiacoch od svojho príchodu na Podpoľanie a na jar roku 1900 deklaroval, že už zapísal viac ako 150 detvianskych melódii.²³ K získavaniu ďalšieho materiálu a k zachytávaniu ľudových motívov na odevy či ozdobných predmetov detvianskeho kaplána pobádal práve najmä Kmeť. Preto sa prirodzene jemu, ako prvému, Medvecký zveril s ambicióznou myšlienkou spracovania detvianskeho národopisu v samostatnej monografii.²⁴

Predseda MSS nápad mladého novokňaza odsúhlasil a podporil ho k ďalšej práci. Argumentoval, že podobná kniha medzi prácami o slovenských obciach stále chýba a motivoval ho k ďalšiemu sumarizovaniu materiálu.²⁵ V tomto období Medveckému chuť do práce evidentne nechýbala. Následne spozoroval, že prameňov o Detve je toľko, že pôvodný zámer spracovania miestneho národopisu bude potrebné rozšíriť o ďalšie kapitoly. Nové informácie o téme sa autor snažil získať aj zverejňovaním výziev s oznamom, že sumarizuje „dejepisné etno- i topografické“ údaje o Detve a že prosí o ich zaslanie na svoju adresu.²⁶ Dopĺňaním materiálu a jeho spracovaním zisťoval, že pri formovaní komplexnej monografie odrazu musí byť „etnografom, národohospodárom, historikom a linguistom, starožitníkom, hudobníkom, geologom a statistikom!“²⁷ V jeho životnej výskumnej práci mu radcom, mentorom, aktivizátorom, ale aj prvým kritikom bol práve farár z Prenčova.

Kmeť ako motivátor Medveckého vedeckých aktivít

Už v úvodnej fáze vzájomnej spolupráce možno vnímať minimálne dve roviny Kmetovho vplyvu na mladého autora. Okrem tej praktickej, v ktorej farár z Prenčova dával detvianskemu kaplánovi viacero rád a odporúčaní, objavujeme aj rovinu motivácie či mentorovania. Tie odovzdával ako skúsený autor a pomáhal mladíkovi, u ktorého písanie dlhších textov stále absentovalo: „*Len pracujte a píšete; verte mi, pri samom písaní zjavovať sa Vám bude, čo ešte bude potrebné, a nazbierajú sa dáta,*

²¹ MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám, s. 32.

²² KMEŤ, A[ndrej]. Na miesto úvodu. In *Národné noviny*, 10. 9. 1895, roč. 26, č. 106, s. 1. Viac o kontexte: HOLLÝ, Karol. *Andrej Kmeť a slovenské národné hnutie. Sondy do života a kreovanie historickej pamäti do roku 1914*. Bratislava: Veda, 2015, s. 156 – 160.

²³ LA SNK, f. I. Starý fond A, sign. A 1008, List Karola Antona Medveckého neznámemu z 31. 3. 1900.

²⁴ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 28. 4. 1900.

²⁵ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 2. 5. 1900.

²⁶ MEDVECKÝ, Karol Anton. Kto vedel by niečo... In *Národné noviny*, 1. 9. 1900, roč. 31, č. 102, s. 3.

²⁷ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 18. 8. 1902.

*tak že budete musieť prepracúvať a rozširovať.*²⁸ Tieto slová sa ukázali ako prognostické, čo potvrdil nasledovný postup pri kreovaní monografie i jej finálny vzhlad.²⁹

Kmeťa ako motivátora a aktivizátora mladého Medveckého nachádzame aj v situácii, keď sa detvianskemu kaplánovi podarilo objaviť nový archeologický nález. Na podnet predsedu MSS mladý kaplán podnikol výskum v okolí Detvy, čo napokon prinieslo výsledok v podobe vykopanej urny. Je pozoruhodné, že Medvecký o náleze Kmeťa neinformoval, ale ten sa o novom detvianskom objave len „dopočuť“. Prezradil to sám Kmeť v blahoprajnej časti listu, kde mladého kaplána podnecoval k ďalšiemu výskumu a vyslovil nádej, že na skúmanom mieste budú lokalizované aj ďalšie predmety.³⁰ Je pravdepodobné, že Medvecký Kmeťa neinformoval najmä preto, lebo vykopanú urnu nepovažoval za významný úspech. V odpovedi na list radostného farára z Prenčova nezdieľal, nakoľko „popolnicu“ sa mu „vzdor usilovnému kopaniu“ nepodarilo odкрыť kompletnú. Bol pritom dosť sebakritický, lebo, ako ďalej vysvetľuje, v náleziškách pod Kaľamárkou a Chrapkovou skalou našiel spolu viac ako 200 črepín, z ktorých časť už zaslal do muzeálnych zbierok v Turčianskom Sv. Martine.³¹ Kmeťovu motiváciu nachádzame aj pri ďalších okolnostiach Medveckého vedeckého života. Mladému kňazovi dodával okrem praktických rád aj odvalu pred prvou prednáškou na národných slávnostiach: „*Bračok Milený! [...] Hrdý budem na prednášku Vašu!*“³²

Najmä na pozadí Medveckého práce na monografii o Detve nachádzame mnoho príkladov Kmeťovej výdatnej pomoci. Okrem praktických rád, krokov, či sprostredkovaných kontaktov, farár z Prenčova venoval aktívnu pozornosť, aby Medveckému nechýbala motivácia do ďalšej práce. Súbežne aktivizoval mladého autora, pripomínal mu dôležitosť jeho úsilia a finálny výsledok, ktorý ho čaká po zavŕšení diela: „*Bude to krásna monografia, epochálna práca, ktorá posluží Vám ku cti!*“³³ Medvecký považoval Kmeťove pripomienky za kľúčové a uvedomoval si dôležitosť jeho názoru ako skúsenejšieho autora. Sám to doložil pri príležitosti zasielania rukopisu knihy na zhodnotenie: „*Starí učia mladých lietať!*“³⁴ Po obdržaní rukopisu farár z Prenčova 27-ročného autora ocenil, že vyrástol na „*usilovného muža*“, ktorému k dokončeniu práce gratuluje a teší, „*kochá*“, sa jej čítaním. Andrej Kmeť ako znalý autor tiež pridal svoju ďalšiu praktickú radu pre budúcu prácu na monografii: „*Bár zložili ste teraz trochu starosť z hlavy, odoslaním rukopisu ku mne: za to značte, čo Vám prinde na rozum, aby ste potom vplieť mohli. S látkou nebudete nikdy hotový, verte mne; bude toho vždy pribúdať!*“³⁵ Neskorší vývoj udalostí prác na monografii potvrdil opodstatnenosť Kmeťových predpokladov.

Medveckého „práca ducha“ plasticky reflektovala podmienky, ktorým čelil na striedajúcich sa pôsobiskách. Na mladom autorovi možno pozorovať, že mu nechý-

²⁸ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 4. 10. 1900.

²⁹ Etapy tvorby monografie pozri detailnejšie: GOLIAN, Zrod a cesty monografie Detva, s. 360 – 366.

³⁰ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 4. 10. 1900.

³¹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 6. 10. 1900.

³² A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 13. 7. 1901.

³³ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 9. 5. 1902.

³⁴ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 22. 6. 1902.

³⁵ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 28. 6. 1902.

bala vnútorná motivácia, vážnejšie ťažkosti mu spôsobovali vzťahy s farármi, práca s veriacimi či ďalšie pastoračné povinnosti. Preto v rokoch 1902 a 1903 iba nepravidelne Kmeťa informoval o nových vedeckých pokrokoch. Po jednom z listov, kde priblížil niektoré nové zistenia a spoluprácu s novými odborníkmi,³⁶ predseda MSS vyjadril svoju radosť a povzbudenie: „Potešil som sa nevýslovne, že ste neochabli pre prenasledovanie, ba každú nevďačnú novú stanicu kaplánsku tak výdatne využiť viete. Sláva Vám! To najlepšia odpoveď otčimovi, lebo tyranov nič netrápi tak, ako keď prenasledovaní a potlačovaní prestanú plakať a začnú sa smiať.“³⁷ Kmeť zámerne biskupa Rimelyho nazýva „otčimom“, ktorý sa voči svojim synom – kňazom správal macošsky.

Farár z Prencova animoval Medveckého k práci aj pri jeho frekventovaných predsunoch po farnostiach. Po prestahovaní do farnosti Brehy mu nové pôsobisko predstavoval ako miesto s ideálnymi podmienkami, kde bude môcť rukopis svojej knihy dokončiť: „Doveslovali ste sa do prístavu; budzte teda spokojní, aby ste v zátiší brehu Hronskom mohli zavíšiť, čo započali ste pod Poľanou, aby bola radosť Vaša úplná. Dopĺňajte a nezúfajte.“³⁸ Medveckému sa to skutočne podarilo a rukopis sfinalizoval. Komplikáciou však bolo nájsť ochotného vydavateľa a prostriedky, z čoho by bola tlač knihy financovaná. Tu sa opäť ukázal ako kľúčová autorita Andreja Kmeťa. Keď vízia vydania cez MSS začala troskotať, autora knihy začali presvedčať členovia uhorskej etnografickej spoločnosti, aby svoje dielo vydal v Peštbudíne.³⁹

Kmeť túto ponuku hodnotil v komplexnejšom kontexte, ako ju videl Medvecký. V kľúčovom liste ho varoval, aby „opatrne naslúchal Syreny peštianske od etnografie“. Upozorňoval, že záujem maďarských etnografov môže mať oportunistický charakter.⁴⁰ Vysvetľoval ďalej, že ak by maďarskej inteligencii išlo naozaj o rozvoj hornourhorskej vedy, úrady by povolili aspoň jedno gymnázium a s ním „pár profesorov a spolu styžnejších ľudí pre vedu a spisbu“. Útlak Maďarov voči Slovákom v oblasti vzdelania, vedy a cirkvi mladému kňazovi objasňoval v kontexte posledných rokov, a preto považoval ponuku z Peštbudína za krok vedúci k vyhubeniu slovenského poznania. Argumentáciu dokončil slovami, že toto odmietnutie je Medveckého cestou a s presvedčením, že pozná jeho priority dodal: „tak urobíte, viem, i Vy!“ Predseda MSS čestne dodal, že síce organizácia čelí viacerým prekážkam a dlhuje vyše tisíc zlatých, Medveckého knihu iste vydá. V závere argumentoval slovami, ktorými sa na mladého autora snažil vplývať aj citovo: „Buď Vám milšia „Detva“ v skromnej slovenskej halienke, nežli v skvostnom maďarómskom mentielku.“⁴¹

V prísľube o vydaní monografie sa však Kmeť mýlil a pre ďalšie finančné komplikácie MSS nakoniec nepristúpila k publikovaniu Medveckého rukopisu. Okol-

³⁶ S maliarom Jaroslavom Augustom, fotografom a národopiscom Pavlom Socháňom a publicistom Adolfom Petrom Záturckým. Pozri: A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 9. 3. 1903.

³⁷ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 14. 3. 1903.

³⁸ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 2. 11. 1904.

³⁹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 23. 9. 1904.

⁴⁰ Tento argument sa potvrdil o rok neskôr, kedy Medvecký Kmeťa informoval, že etnograf Ottó Herman „dal si odkresliť (nie celkom gavaliersky) z môjho prospectu Detvana a čo zvlášť cenný typ chce ho použiť k svojim dielam.“ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 27. 11. 1905.

⁴¹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 28. 9. 1904.

nosti ho nakoniec prinútili vydať titul na vlastné náklady a prostriedky získaval predpredajom výtlačkov.⁴² Poslednou prekážkou pred tým, ako sa mu kniha dostala do rúk, bolo jej vyhotovenie, ktorú zdržiaval ružomerský tlačiar Karol Salva. Aj v tejto situácii netrpezlivého autora upokojoval Andrej Kmeť a upozorňoval, že kniha o Detve bude vo vedeckej dráhe Medveckého výrazným medzníkom: „[knihe, pozn. J. G.] „*Detve*“ *teším sa veľmi! Už ju len pozošiva volakedy Salva! Postavíte si pomník krásny...*“⁴³

Tlač knihy trvala ešte takmer ďalšieho pol roka, medzitým Kmeť autora upokojoval a vyzýval ho, aby bol trpezlivý.⁴⁴ Keď Medvecký na začiatku leta 1906 monografiu konečne zaslal preňčovskému farárovi, dostal od neho vreľú odpoveď a gratuláciu: „*aby som dlho nezaostal, takto bežím do Prochota, aby so Vám stisol ruku a pritisol bratský bozk za vydanie „Detvy“, ktorá došla sem bez úrazu.*“⁴⁵ Kniha bola výsledkom aj početných Kmeťových rád, praktickej pomoci, tiež dlhoročného povzbudzovania a ľudského vedenia. Pristupoval k nej tak aj naďalej, snažil sa knihu propagovať, informovať o nej a o jej autorovi v slovenskom aj v českom prostredí.⁴⁶

Poskytovanie praktickej pomoci pri výskume

Kmeťovu blízkosť a ochotu pomáhať mladému kolegovi možno pozorovať vo viacerých rovinách. Okrem odbornej a motivátorskej podpory je zrejмый aj rozmer praktickej pomoci. Ochota farára z Prenčova bola zjavná už od počiatku jeho kontaktu s Medveckým, za čím je možné identifikovať enormnú dôveru, ktorú voči nemu prechovával. Po roku pôsobenia v Detve sa oravský rodák pokúšal zachytiť motívy detvianskej výšivky a v jednom z listov, ktoré Kmeťovi adresoval, sa pošťazoval, že si od Pavla Socháňa mohol požičať fotoaparát. „*Momentku*“ by využil v efektívnejšom spracovaní materiálu. Kmeť v okamžitej odpovedi uviedol: „*Čo ste nepýtali môj výborný momentový stroj fotografický? S radosťou by som mu ho poslal i teraz, ak by nebolo pozde. Ak by p. Socháň neposlal svoj, a ak by ste žiadali môj, odpíšte mi potom, koľko skiel (Germaniaplatten) mal by som súčasne poslať.*“⁴⁷

O týždeň neskôr už „*aparát i s tuctom platní*“ a podrobným návodom putoval z Prenčova do Detvy.⁴⁸ Na tomto príklade sa demonštruje dôvera a veľkorysosť, ktorú Kmeť mladému kňazovi prejavoval. Zaslanie nákladného stroja a kúpa sklenených platní, na ktoré mali byť zachytené snímky nebolo lacnou záležitosťou, tým sa opäť demonštrovala Kmeťova veľkorysosť. Tá sa opäť ukázala aj o pár dní neskôr, kedy sa Medvecký priznal, že nie len on, ale ani mladý maliar Jaroslav Augusta so zariadením nevie pracovať.⁴⁹ Kmeť navrhol, že ak fotoaparát mladíci nevyužívajú, nech ho pošlú naspäť do Prenčova, opäť na náklady jeho majiteľa.⁵⁰ Tu možno iden-

⁴² GOLIAN, Zrod a cesty monografie Detva, s. 371.

⁴³ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 6. 1. 1906.

⁴⁴ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 20. 4. 1906.

⁴⁵ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 7. 7. 1906.

⁴⁶ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 11. 1906.

⁴⁷ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 8. 6. 1900.

⁴⁸ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 15. 6. 1900.

⁴⁹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 27. 6. 1900.

⁵⁰ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 9. 7. 1900.

tifikovať aj jeho finančnú veľkorysosť, ktorá bola pre neho charakteristická, keďže sám ochotne ekonomicky podporoval ľudí vo svojom okolí.⁵¹

Príklad Kmeťovej ochoty požičiavať fotoaparát, ktorý bol nevyhnutnou pomocou k výskumu v teréne, sa zopakoval aj neskôr. Medvecký mu v jednom z ďalších listov opisoval drevený kostolík v Mýtnej, o ktorom sa doočul, že ide o „*údajne templársky kláštornej kostoľ*“. Mladý kaplán navrhoval chrámové architektonické a ozdobné motívy zakresliť, pričom sa posťažoval, že pre neho sameho to bude komplikované.⁵² Kmeť mu v odpovedi navrhol, že bude jednoduchšie kostol odofotografovať a snímky publikovať, čím by sa autenticky zachytené „*zvláštnosti*“ posunuli do verejnej diskusie.⁵³ Na pozadí tejto udalosti, okrem Kmeťovej dobrej vôle, možno pomenovať aj akúsi disproporciu, kedy starší výskumník je otvorenejší na moderné technológie, ako ten mladší. Ako sa ukázalo neskôr, práca predsedu MSS s fotoaparátom inšpirovala Medveckého natoľko, že o dva roky neskôr sa už sám rozhodoval kúpiť si vlastný prístroj. Plánoval si tak uľahčiť prácu pri národopisnom a miestopisnom výskume.⁵⁴ Zariadenie si nakoniec kúpil až v roku 1907, čo dokladuje zasielanie „*prvotín fotografických*“ Kmeťovi, ktorý mu ako skúsenejší majiteľ prístroja dával praktické rady.⁵⁵

Okrem technického zabezpečenia Kmeť aktívne pomáhal mladému autorovi aj so získavaním odbornej literatúry. Príkladom jeho „školskej“ starostlivosti bolo požičiavanie a zasielanie kníh. V tomto zmysle kontaktoval svojho zástupcu Andreja Halašu, ktorý mal zistiť, či knižnica MSS disponuje *Notíciami* Mateja Bela.⁵⁶ Medveckému pritom odporučil, aby sa od titulu odrazil pri písaní úvodných strán o dejinách Detvy.⁵⁷ Po prvej pozitívnej skúsenosti so získaním kníh sa detviensky kaplán obrátil na farára z Prenčova aj ďalšou obdobnou prosbou: „*Tie [knihy, pozn. J. G.], ktoré dosiaľ medzi rukami nemám, uvádzam Dôstojnosti Vašej, ak by ste Vy niečo z toho mali, a mňa vypomôcť ráčili, bár Vás už aj primnoho obťažujem.*“⁵⁸ Ochota a autorita zakladateľa MSS dláždila Medveckému cestu k ďalšiemu získavaniu odbornej literatúry. Listom inštruoval kolegov v Turčianskom Sv. Martine, aby vyhovel Medveckého požiadavkám a urgentne preposlali zásielku vyžiadaných kníh na adresu predsedu spoločnosti. Ten ich opäť na svoje „trovy“ preposlal autorovi.⁵⁹ Mladý kaplán sa snažil literatúru urgentne preštudovať a ihneď ju vrátiť.⁶⁰ V nasledujúcich rokoch už Medvecký s kolegami z Turčianskeho Sv. Martina vo veci požičiavania odbornej literatúry komunikoval priamo.⁶¹

⁵¹ OSVALD, František Richard. Čo si ľud rozpráva o Andrejovi Kmeťovi. In MEDVECKÝ (ed.), *Andrej Kmeť. Rím.-katolícky kňaz*, s. 176 – 177.

⁵² A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 9. 9. 1901.

⁵³ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 13. 9. 1901.

⁵⁴ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 26. 3. 1903.

⁵⁵ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 29. 6. 1907.

⁵⁶ LA SNK, f. Andrej Halaša, sign. 37 F 15, List Andreja Kmeťa Andrejovi Halašovi z 21. 7. 1900.

⁵⁷ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 4. 8. 1900.

⁵⁸ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 17. 10. 1901.

⁵⁹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 24. 10. 1901.

⁶⁰ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 4. 11. 1901.

⁶¹ LA SNK, f. I. Starý fond A, sign. A 1008, List Karola Antona Medveckého neznámemu [pravdepodobne Andrejovi Halašovi] z 17. 4. 1902.

Kmeť ho rovnako podporoval aj pri zbieraní materiálov a získavaní nových informácií. V prvej polovici úvodnej dekády 20. storočia sa medzi slovenskou inteligenciou vedelo aj vďaka už spomenutým verejným výzvam v *Národných novinách*, že Medvecký sumarizuje materiál o Detve. Málo známe skutočnosti o dejinách či zaujímavostiach o regióne sa dostávali aj k predsedovi MSS, ktorého kontakty boli extenzívne rozvetvené. Potvrďuje to v jednom svojom liste adresovanom Medveckému, v ktorom dokumentoval cestu nových poznatkov o téme, ktoré mu poskytol bohoslovec Jozef Zorvan. Mladý muž, ktorý u Kmeťa počas prázdnin trávil mnoho času a sprevádzal ho aj na niektorých archeologických vykopávkach, upozornil farára z Prenčova o istej historke z Detvy, ktorú publikoval maďarský spisovateľ Koloman Mikszáth.⁶² Charakter príbehu o dlhovekých Detvanoch mal znaky fikcie, čo naznačil aj Kmeť, ale Medveckému poradil, aby záležitosť overil.⁶³

Príčiny a následky kúpy fonografu

Za najväčšiu materiálnu pomoc Kmeťa pre Medveckého možno považovať nadobudnutie fonografu. V prvých rokoch minulého storočia išlo o technickú novinku, ktorá zaznamenávala a reprodukovala nahrávaný zvuk. K predsedovi MSS sa informácie o prístroji dostali od Františka R. Osvalda. Medvecký sa o fonografe dozvedel z prostredia uhorskej etnografickej spoločnosti, pravdepodobne od Bélu Vikára, ktorý prvé výsledky práce zo zariadením v Uhorsku publikoval v roku 1900 v časopise *Ethnografia*.⁶⁴ Mladý národopisec preto spočiatku navrhoval, aby si ho od kolegov z Peštbudína slovenskí múzejníci požičali. Kmeť si ideu nahrávania slovenských melódii osvojil, a preto v máji 1901 navrhol, aby prístroj MSS zakúpila.⁶⁵ Ústrednou príčinou tohto rozhodnutia bola vzrušujúca predstava, že nahrávky melódii z detvianskej fujary by mohli odznieť na martinských slávnostiach už v auguste toho roku, počas prednášky detvianskeho kaplána.⁶⁶

Medvecký sa podujal na cestu do Peštbudína a zariadenie kúpil. Cenu 350 korún z veľkej časti, až 300 korún, hradil práve Kmeť, zvyšok zaplatil František R. Osvald.⁶⁷ Obe čiastky síce dodatočne mala uhradiť MSS, ale v razantnom rozhodnutí možno pozorovať najmä Kmeťovu odvahu finančne investovať do práce nádejného Medveckého a do profesionalizácie hornouhorskeho vedeckého poznania. Vynaložená suma nebola pritom zanedbateľná, išlo približne o jednu tretinu Kmeťovho ročného kňazského príjmu.⁶⁸ Pre Kmeťa bolo charakteristické, že osobné, ale aj spravované

⁶² ZORVAN, Vladimír. *Po stopách Jozefa Zorvana*. Rkp., 1972, s. 7.

⁶³ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 27. 3. 1903.

⁶⁴ URBANCOVÁ, Z histórie prvých fonografických nahrávok na Slovensku, s. 8.

⁶⁵ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 10. 5. 1901.

⁶⁶ LA SNK, f. Ludovít Rizner, sign. M 89 B 16, List Andreja Kmeťa Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi z 16. 6. 1901.

⁶⁷ SOKOLÍK, Andrej. Museálnej slovenskej spoločnosti poslali pt. pp. In *Národné noviny*, 1. 3. 1902, roč. 33, č. 25, s. 6.

⁶⁸ Karol Anton Medvecký uvádzal, že bez kongruí fara v Prenčove vynášala Kmeťovi 914 korún ročne. SOKOLÍK, Viliam. *Listy Andreja Kmeťa Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi*. Martin : Matica slovenská, 1984, s. 158. Po viac ako desiatich rokoch od Kmeťovej smrti však tento údaj upravil a uviedol, že ročný príjem predsedu MSS predstavoval „sotva 2000 korún“. MEDVECKÝ, Karol Anton. Andrej Kmeť. 1841 – 1908. In KLÍMA, Stanislav. *Slovenská zem. Sborník vlastivedných prác slovenských spisovateľov. II. diel. Po slovenských krajoch*. Košice : Julius Kustrá, 1921, s. 283.

financie ochotne investoval do vedy a perspektívnych projektov.⁶⁹ Po kúpe si Medvecký fonograf ponechal v Detve a začal s ním nahrávať miestne ľudové melódie. Tie nakoniec v auguste v Turčianskom Sv. Martine počas prednášky aj prezentoval, avšak výsledok nebol tak ocenený, ako to on i Kmeť očakávali. Najmä medzi členmi MSS z Turčianskeho Sv. Martina výsledok Medveckého práce na prístroji nezbudil nadšenie, podľa jeho slov sa na fonograf „dávali ako na verčlik“.⁷⁰

Používanie technologickej novinky vzbudilo výrazne väčšiu nevôľu pred Medveckého cirkevnými predstaviteľmi, najmä pred vikárom Jánom Havranom. Ten verejne označil zbieranie a prezentovanie slovenských piesní za „*vlastizradnú propagandu*“ a rozhodol sa nedávno preloženého kaplána do Krupiny potrestať tým, že mu opäť zmení pôsobisko.⁷¹ Napätie eskalovalo aj pešťbudínske noviny *Budapesti Hirlap*, v ktorých nepodpísaný autor publikoval osočujúce tvrdenia o kaplánovi banskobystrickej diecézy, ktorý „*do fonografu zhromažďuje všetky tie panslávske piesne, ktoré sú namierené voči maďarskému národnému štátu*“. Anonym sa v krátkom príspevku priklonil k šíreniu vykonštruovaných téz, že prístroj bol kúpený za ruské ruble pre potreby spolku slovenských žien Živena. Ďalej deklaroval, že na „*podobné účely*“ zakúpila rovnaký aparát aj MSS. Obviňujúca argumentácia sa pritom odvolávala sa na neisté zdroje: „*podľa dostupných správ oba fonografy vyvezú do Čiech a Ruska, aby tam prezentovali tieto protimaďarské piesne*“.⁷² Najzarážajúcejšie je, že verejná žaloba Medveckého prekročila hranicu konšpirácií, podľa ktorých je „*vlastizradca*“ a je súčasťou sprisahania, ktoré prijíma „*peniaze od Rusa, aby* [Slováci, pozn. J. G.] *spolu s Poliakmi a Čechmi mohli tvoriť jeden štát*“.⁷³

Škandalóznou fabuláciu prebral vikár Havran, ktorý okolo Medveckého spustil „monsterproces“. Verejne upozorňoval na nebezpečenstvo, ktoré krupinský kaplán predstavuje a argumentoval ním dôvody jeho preloženia. Na Medveckého stranu sa v otvorenom liste Havranovi verejne postavili Andrej Kmeť s Františkom R. Osvaldom, ktorí túto interpretáciu označili za výmysly a ostrým tónom zdôraznili, že šírenie nepráv je porušovaním ôsmeho Božieho prikázania, ktorého sa vikár dopustil. Podotkli, že prístroj bol kúpený z prostriedkov MSS, ktorá ho pre potreby výskumu požičala Medveckému. Autori otvoreného listu akcentovali, že mladého národopisca k práci s fonografom v hornom Uhorsku povzbudzovali predstavitelia uhorskej etnografickej spoločnosti a to „*iste nie k vôli panslavizmu, vlastizrade, politike, lež k vôli vede. Sám etnografický spolok maďarský zaiste uznáva, že slovenský ľud je zlatou baňou k štúdiám etnografickým*“.⁷⁴ To sa zakrátko aj potvrdilo.⁷⁵ V rokoch 1902

⁶⁹ HOLLÝ, Andrej Kmeť a slovenské národné hnutie, s. 139 – 140.

⁷⁰ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 4. 11. 1901.

⁷¹ SOKOLÍK, Listy Andreja Kmeťa Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi, s. 213.

⁷² Pánszláv fonograf. In *Budapesti Hirlap*, 30. 3. 1902, roč. 22, č. 88, s. 8.

⁷³ KRONIKÁR. Z bežných vecí. (Havraniáda). In *Národné noviny*, 19. 8. 1902, roč. 33, č. 96, s. 2.

⁷⁴ KMEŤ, Andrej – OSVALD, Fr. R. Veľkomožnému a vysokodostožnému pánu Msgr Jánovi Hawránovi, kanoníkovi, generálnemu vikárovi biskupskému v Tekovskom Sv. Kríži. In *Národné noviny*, 25. 3. 1902, roč. 33, č. 35, s. 1.

⁷⁵ Je nevyhnutné zdôrazniť, že aktivity slovenských vedcov boli na prelome 19. a 20. storočia pozitívne vnímané v celouhorskej odbornej verejnosti. Ako príklad možno použiť akceptovanie činnosti MSS medzi uhorskými (národnostne neslovenskými) protagonistami: HOLLÝ, Karol. Ku koncepciám “národného zberateľstva” v slovenskom národnom hnutí na prelome 19. a 20. storočia v uhorskom (nená-

až 1904 sa o slovenské melódie začal zaujímať maďarský etnograf Béla Vikár, ktorý ich dokumentoval rovnako prostredníctvom fonografu. Prepis melódií sa objavil aj v známej zbierke ľudových piesní etnomuzikológa a skladateľa Bélu Bartóka.⁷⁶

Záležitosť okolo používania fonografu sa v nasledujúcich týždňoch stalo témou publicistickej prestrelky. Na stranu vikára Havrana sa postavil kremnický kaplán Ladislav Jozif, ktorý v regionálnom periodiku *Besztercebánya és vidéke* publikoval apologetický článok obhajujúci postoj a konanie biskupa. Podľa jeho interpretácie vikár za prezentovanie slovenských piesní Medveckého „*otcovsky napomenul a majúc na zreteli záujmy diecézy – preložil ho na iné miesto.*“ Jozif prízvukoval, že za tento „*vlastenecký*“ krok sa vikárovi dostalo mnoho kritiky a „*nespravodlivých a zaujatých útokov medzi domovskými aj zahraničnými panslávskymi novinami*“. Autor článku podčiarkol, že vikár svojim konaním iba „*bdel nad dobrým vlasteneckým menom svojej diecézy, v ktorej žijú v prevažnej väčšine cudzí* [nemaďarskí, pozn. J. G.] *veriaci*“.⁷⁷ Preklad Jozifovho článku vyšiel aj v *Národných novinách*, ktoré kritizovali autorovu subjektivitu, ktorou si údajne hľadal lepšie kňazské miesto. Autor článku v martinských novinách upozornil, že za Medveckého trestom je potrebné vidieť kontext prenasledovania slovenských aktivít, na ktoré slúžili „*osočujúce nepravdy*“ o ruských rubloch.⁷⁸

Trestom pre Medveckého sa za používanie fonografu stalo jeho preloženie z Krupiny. Sám Kmeť prístroj v liste označuje ako „*príčinu nešťastia*“ mladého kaplána.⁷⁹ Vykonštruované teórie o pôvode a financovaní nahrávacieho prístroja sa stalo témou viacerých slovenských a českých novín. O medializáciu kauzy sa postarali redaktori v *Národných novinách*, *Ľudových novinách* či *Katolíckych novinách*.⁸⁰ Zhrnutie udalostí a vysvetlenie o pôvode zariadenia priniesli v českom prostredí noviny *Národní politika*, ktorých článok prebrali aj *Lidové noviny* a krátku správu publikoval aj *Plzeňský obzor*.⁸¹ Na stránkach týchto periodík sa čitatelia mohli dozvedieť, že inštrument bol kúpený za prostriedky Andreja Kmeťa a Františka R. Osvalda: „*Chudému kaplanovi, plnému ideálnych snů a muži neunavné práce, koupili dva slovenští faráři, Osvald a Kmet, za vlastní groš fonograf, do něhože zbíral Medvecký melodie slovenských překrásnych písní národních.*“⁸²

Na pozadí týchto udalostí sa vynorila otázka, komu vlastne patril nákladný prístroj? Platbu síce uhradili dvaja kňazi Ostrihomskej arcidiecézy „*predbežne*“, ale následne sa aparát mal stať majetkom MSS.⁸³ V nasledujúcich mesiacoch ho Med-

rodoveckom) kontexte. In *Monumentorum Tutela. Ochrana pamiatok 30*. Bratislava : Pamiatkový úrad slovenskej republiky, 2020, s. 308 – 309.

⁷⁶ URBANCOVÁ, Z. História prvých fonografických nahrávok na Slovensku, s. 12.

⁷⁷ JOZIF, László. Pánszláv hajsza egy hazafias fónap ellen. In *Besztercebánya és vidéke*, 4. 5. 1902, roč. 15, č. 18, s. 3.

⁷⁸ KRONIKÁR. Z bežných vecí. (Pán veľkomožný Havran). In *Národné noviny*, 27. 5. 1902, roč. 33, č. 60, s. 3.

⁷⁹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 28. 8. 1902.

⁸⁰ KRONIKÁR. Z bežných vecí. (Havraniáda). In *Národné noviny*, 19. 8. 1902, roč. 33, č. 96, s. 2 – 3.

⁸¹ Slasti slováckeho kněžstva. In *Lidové noviny*, 14. 8. 1902, roč. 10, č. 186, s. 4; Slasti slováckeho kněžstva. In *Národní politika*, 15. 8. 1902, roč. 2, č. 224, s. 4; Očernování. In *Plzeňský obzor*, 27. 3. 1902, roč. 11, č. 37, s. 3.

⁸² Slasti slováckeho kněžstva. In *Lidové noviny*, s. 4.

⁸³ LA SNK, f. Ludovít Rizner, sign. M 89 B 16, List Andreja Kmeťa Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi z 16. 6. 1901.

vecký v listoch adresovaných Kmeťovi ešte stále označuje ako „*váš fonograf*“.⁸⁴ Zdá sa, že k úhrade platby došlo asi po pol roku od kúpy, keď Kmeť mladého kaplána opravuje, a viackrát mu zdôrazňuje, že prístroj patrí „*Museumu*“ a následne, ho pravdepodobne, aj zámerne nazýva „*náš fonograf*“.⁸⁵ Je zrejmé, že na využívaní technologickej novinky farárovi z Prenčova mimoriadne záležalo. Potvrďuje to vývoj v nasledujúcich rokoch, kedy bol práve on hlavným motivátorom, aby Medvecký na svojich kňazských pôsobiskách zariadenie používal a aby pri častom sťahovaní sa dával naň pozor.⁸⁶

Medvecký s ním následne pracoval vo Veľkom Poli, kde fonograf „*hrkotá a zachytáva v deformovanej slovenčine zaspievanú pieseňku od mojich Nemčúrikov*“.⁸⁷ Predsedu MSS následne informoval, že aparát ho zamestnáva na Beňuši a v ďalších horehronských dedinách.⁸⁸ Pri každej z týchto noviniek Kmeť nedokázal skrývať svoje nadšenie, aké výsledky dokáže práca s ním priniesť a koľko vie „*fonograf vyrozprávať, čo všeličo tá potvora ešte vyšteboce*“.⁸⁹

Z prameňov je zrejmé, že prístroj v prvých troch rokoch od kúpy využíval len Medvecký. Až na jeseň v roku 1904 sa dozvedáme, že fonograf si od vtedajšieho administrátora v Brehoch vypýtal Andrej Halaša. Medvecký o tom informoval Kmeťa a doplnil, že pred odoslaním zásielky do Turčianskeho Sv. Martina, ho nechal ešte odborne skontrolovať. Zdôveril sa, že Halaša bude s prácou na ňom „*snáď šťastnejší*“.⁹⁰ „*Recordér*“ s príslušenstvom a podrobným opisom na manipuláciu zaslal až na konci spomínaného roka.⁹¹ Zdá sa, že o rok neskôr mal Medvecký fonograf opäť u seba. Dokladuje to Kmeťom formulovaná motivácia, aby bol inštrument využívaný pri dokumentovaní nových lokalít. Robil tak prakticky až do konca svojho života, pričom veril, že mapovanie zvukových záznamov slovenských spevov má pre slovenský národopis kľúčovú rolu.⁹²

Kmeťova pozícia pri Medveckého vstupe do národného hnutia

Andrej Kmeť bol v úvodnej dekáde 20. storočia jedným z najexponovanejších členov slovenského národného hnutia. Aj napriek viacerým konfliktom s protagonistami politickej reprezentácie požíval autoritu naprieč národným hnutím a heterogénnym konfesijným spektrom. Jeho pozícia preto medzi všetkými generáciami

⁸⁴ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 4. 11. 1901; Tamtiež, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 18. 1. 1902.

⁸⁵ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 23. 1. 1902; Tamtiež, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 28. 8. 1902.

⁸⁶ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 8. 2. 1902; Tamtiež, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 11. 1902; Tamtiež, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 14. 3. 1903.

⁸⁷ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 28. 11. [nesprávne datované 1901, správne 1902].

⁸⁸ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 26. 3. 1903.

⁸⁹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa neznámemu adresátovi [nesprávne označený ako Karol Anton Medvecký] z 27. 7. 1902.

⁹⁰ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 23. 9. 1904.

⁹¹ LA SNK, f. Andrej Halaša, sign. 37 H 4, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Halašovi z 14. 12. 1904.

⁹² A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 18. 10. 1905; Tamtiež, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 29. 6. 1907.

národovcov prirodzene vytvárala priestor pre mladíka, s ktorým úzko spolupracoval a v ktorom objavil nezanedbateľný potenciál. Z detailnejšej analýzy vyplýva, že Kmeťovo líderstvo spočívalo najmä v prirodzenom odkrývaní príležitostí a vytváraní podmienok pre Medveckého talent. Prakticky sa nedá nájsť príklad flagrantlyho či neprirodzeného pretláčania mladého kňaza do nejakej úlohy či pozície. Medvecký si teda vlastnú cestu stále hľadal sám, čo dokazuje nadviazanie kontaktu s Františkom V. Sasinkom ešte v polovici 90. rokov 19. storočia, keď bol františkánskym novicom v Kútoch, čo mu iste ku skúsenejšiemu rehoľnému spolubratovi ľahšie otvorilo dvere.⁹³ Kmeť pri ňom stál v pozícii radcu a motivoval ho k spolupráci so svojimi známymi či inými skúsenejšími odborníkmi, od ktorých sa mladý kaplán mohol učiť.

Prenčovský farár tiež ponúkal mladému kolegovi svoj pohľad na jeho budúce úlohy v odbornom a národoveckom diskurze. Jednou z dráh, o ktorej ho podnecoval premýšľať, bola úloha redaktora v niektorom zo slovenských periodík. Po prečítaní jeho niekoľkých článkov mu adresoval slová: „*Vidím vo Vás, Drahý Bračok, rásť budúceho redaktora „Kat. Novín“ alebo „Kazateľne“ s „Liter. Listami“. Naši redaktori ustávajú, a obzerajú sa po mladých silách, ktoré z ich pliec prevzali by ťarchu práce za Cirkev i za národ.*“⁹⁴ Toto povzbudenie prišlo po tom, ako dlhoročný redaktor *Katolíckych novín* Martin Kollár verejne vyzval Jozefa Budaya, aby redakciu periodika s dlhoročnou históriou prebral po ňom. Kmeť inicioval, aby sa Medvecký k Budayovi pridal a začlenil sa do mladšej generácie slovenských žurnalistov.⁹⁵

Homiletický časopis *Kazateľňa* redigoval Kmeťov najbližší spolupracovník František R. Osvald.⁹⁶ Toho rovnako pri adekvátnej príležitosti upozornil na perspektívneho kňaza. Síce Medvecký ani jedno z periodík ako redaktor neprevzal, aktívne do nich autorsky prispieval. V kontakte zostal najmä s Osvaldom, čo sa prejavilo pri konflikte mladého kňaza s banskobystrickým biskupom a vikárom. Vtedy sa obaja skúsení duchovní Ostrihomskej arcidiecézy verejne postavili za svojho mladého spolupracovníka. Zo vzájomnej korešpondencie Kmeťa a Medveckého sa dozvedáme, že kaplán bol s katolíckym publicistom v pravidelnom listovom kontakte. Zisťujeme, že o niektorých udalostiach sa mu zmieňoval ešte skôr ako Kmeťovi, ktorý sa o nich dozvedel až od Osvalda.⁹⁷ Vzájomná korešpondencia Medveckého a redaktora *Kazateľne* sa však nezachovala v plnej miere. V archívoch nachádzame len Osvaldove pohľadnice z ciest, prevažne z druhej dekády 20. storočia, a niekoľko listov z rokov 1918 a 1919.⁹⁸ Ako vyjadrenie dôvery, ktorú farár z Teplej, ležiacej neďaleko Banskej Štiavnice, vkladal do Medveckého, určite slúži už vyššie spomenutá

⁹³ LA SNK, f. I. Starý fond – A, sign. A 1008, List Karola Antona Medveckého neznámemu [pravdepodobne Františkovi Vítazoslavovi Sasinkovi], s.d. [pravdepodobne z prelomu rokov 1900 a 1901].

⁹⁴ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 22. 11. 1901.

⁹⁵ LA SNK, f. Ľudovít Rizner, sign. M 89 B 16, List Andreja Kmeťa Ľudovítovi Vladimírovi Riznerovi z 17. 12. 1901.

⁹⁶ RIES, Viliam. *Fr. Richard Osvald*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1939, s. 128.

⁹⁷ Išlo napríklad o hodnotení Medveckého konzíliom Banskobystrického biskupstva: A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 20. 9. 1903, alebo o preložení do farnosti Detvianska Huta: Tamtiež, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 2. 11. 1903.

⁹⁸ A SSV, sign. Fasc. 23/2 – 15, Korešpondencia Františka Richarda Osvalda s Karolom Antonom Medveckým.

skutočnosť, že po smrti Kmeťa práve jemu zveril zodpovednosť za zostavenie a vydanie biografie dlhoročného preňčovského farára.⁹⁹

Možno skonštatovať, že po smrti Kmeťa jeho úlohu v Medveckého živote do istej miery suploval práve František R. Osvald. Krátko po pohrebe spoločného priateľa prochotský farár strávil istý čas v Teplej a pomáhal miestnemu kňazovi pri liečbe zdravotných problémov.¹⁰⁰ Ten znášal Kmeťovu predsmrtnú agóniu i smrť veľmi senzibilne a to sa následne odrazilo na jeho zdravotnom stave, čo mu zabránilo zúčastniť na poslednej rozlúčke s predsedom MSS.¹⁰¹ V nasledujúcich rokoch sa situácia otočila a Osvald bol pre Medveckého výdatnou oporou. Badateľne sa to preukázalo v životných, a najmä pastoračných, peripetiách, ktorým ako dlhoročný kňaz rozumel. Medvecký bol rok po smrti Kmeťa menovaný za farára v Bacúrove, čo bolo jedno z najkomplikovanejších hospodárskych a pastoračných miest v Banskobystrickej diecéze. V memoároch uviedol, že v neľahkých rokoch mu kľúčovou posilou bol práve Osvald, s ktorým boli „susedmi“.¹⁰² Osvald už tri dekády pôsobil v Teplej, ktorú od Bacúrova delil len malý kopec: „Nieraz vyškriabal sa dobrý ten starček na strmý vršok nad svojou farou, odkiaľ bolo vidno do môjho dvora. Bývali sme totiž na protichodných vysočinách. Ja som často 2 – 3 dni trávil v jeho pohostinnej domácnosti a pomáhal mu v jeho literárnych dielach.“ Medvecký s odstupom času priznal nielen to, že si oboch zrelších kolegov „ctil ako otcov“, ale tiež, že „požíval ich plnú dôveru“. Na sklonku svojho života tiež uviedol, že hoci obaja boli trochu rozdielni, bližší mu bol Andrej Kmeť, na ktorom mu imponovala jeho „intražigentnosť čo do národného smeru“.¹⁰³

Andrej Kmeť odporučil nádejnému národopiscovi kontaktovať aj ďalšieho dlhoročného priateľa Ludovíta Vladimíra Riznera. Jemu o Medveckom písal už v lete 1901, kedy ho prezentoval ako nadaného mladíka, ktorý je „výborná chlapina“.¹⁰⁴ O pár mesiacov neskôr ich navzájom skontaktoval.¹⁰⁵ Farár z Preňčova vedel, že komplexnejší prehľad ako on sám bude mať o odbornej literatúre viažucej sa k dejinám Detvy najerudovanejší hornouhorský bibliograf. To sa aj potvrdilo, keď Medvecký poďakoval Kmeťovi za spojenie s Riznerom: „P. Rizner mi znamenitú pomoc poskytnul. Ponížená Vám vďaka za lásk. upozornenie naň. Udal mi pomerne dosť početné pramene k D[etve].“¹⁰⁶ Ako sa ukázalo, spolupráca bola prospešná recipročne. Rizner s dávkou humoru informoval Kmeťa, že Medveckého tiež poprosil o malú službu a keď ten „podal prsty, schytil som ho za ruku“. Uviedol, že spolu s ďalším kňazom Karolom Nečesálkom zbierajú pre neho bibliografické odkazy. Riz-

⁹⁹ HOLLÝ, Ku genéze a charakteru, s. 144 – 145.

¹⁰⁰ LA SNK, f. Andrej Halaša, sign. 37 CH 10, List Františka Richarda Osvalda Andrejovi Halašovi z 22. 2. 1908.

¹⁰¹ HOLLÝ, Andrej Kmeť a slovenské národné hnutie, s. 176, 180 – 183.

¹⁰² František R. Osvald bol v Ostrihomskej arcidiecéze rovnako identifikovaný ako pansláv, za čo bol perzekvovaný už mladý kaplán v 70. rokoch 19. storočia. RIES, Fr. Richard Osvald, s. 56 – 57.

¹⁰³ MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám, s. 81.

¹⁰⁴ LA SNK, f. Ludovít Rizner, sign. M 89 B 16, List Andreja Kmeťa Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi z 16. 6. 1901.

¹⁰⁵ List Ludovíta Vladimíra Riznera Andrejovi Kmeťovi z 28. 11. 1901. In SOKOLÍK, Viliam. *Listy Ludovíta Vladimíra Riznera Andrejovi Kmeťovi*. Martin : Matica slovenská, 1970, s. 111.

¹⁰⁶ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 17. 10. 1901.

ner ďakoval Kmeťovi za skontaktovanie s vtedajším krupinským kaplánom: „*Mňa veľmi teší, že som sa s týmto mužom oboznámil.*“¹⁰⁷

Napriek tomu, že Medvecký bol od 52-ročného Riznera o polovicu mladší, jeho vedomosti boli aplikovateľné v práci učiteľa zo Zemianskeho Podhradia. Mladý kaplán najskôr zasielal novinky o tom, aké tituly produkuje tzv. Jorgesova tlačiareň v Banskej Štiavnici, pomáhal mu dešifrovať pseudonymy neznámych autorov, doplnil zoznamy slovacikálnych tlačovín, s ktorými sa stretol vo farských knižniciach či pridal vlastnú autobiografiu a sumár doposiaľ publikovaných článkov.¹⁰⁸ Bibliograf si pred svojim priateľom, farárom z Prenčova, pochvaloval aj charakter spolupráce s krupinským kaplánom, ktorý mu na jeho prosby vždy „*ide po ruke*“.¹⁰⁹ Po informovaní o vzájomne užitočnej kooperácii aj Kmeť komunikoval Riznerovi osobnú skúsenosť s Medveckým, v ktorej zdôraznil kvality, ktoré si na ňom cenil: „*P. Medvecký Vás nezunuje; to je zriedkavo výborný mladý muž; horlivý a veľmi ostrého rozhľadu.*“¹¹⁰

Pomoc Riznera voči Medveckému mala síce charakter jednorazového zaslania žiadaných bibliografických informácií, mladší z dvojice posúval známemu bibliografovi stále nové a „*početné*“ údaje.¹¹¹ Okrem bibliografických záznamov krupinský farár adresoval učiteľovi do Zemianskeho Podhradia aj biografické medailóny o národne aktívnych persónach pôsobiacich v regióne.¹¹² Za odmenu mu Rizner expedoval niektoré periodiká, ktoré by sa u neho inak množili ako multiplikáty.¹¹³ Medveckého informácie pre Riznera mali vysokú hodnotu a, ako sa zmieňuje v liste Kmeťovi, oceňoval aj jeho „*ochotnosť*“. Učiteľ zo Zemianskeho Podhradia tiež s Kmeťom riešil „*útrapy*“, ktorým Medvecký čelil vo veci frekventovaného prekladania na nové farnosti.¹¹⁴ Medvecký v istej fáze kňazského života začal uvažovať nad tým, že by prenasledovanie v diecéze ukončil odchodom. To mu však Kmeť v neodporúčal.¹¹⁵

Pozitívne hodnotenie Medveckého predsedom MSS malo v rozvetvenej sieti slovenského národného hnutia dosah aj na genézu ďalších kontaktov. Mladý kaplán sa už v prvých rokoch verejnej (publikačnej a prednáškovej) aktivity stával stále známejší medzi tzv. „*Martincami*“, teda členmi národného centra pôsobiacimi v Turčianskom Sv. Martine, zhromaždenými najmä v prostredí MSS a v redakcii *Národ-*

¹⁰⁷ List Ludovíta Vladimíra Riznera Andrejovi Kmeťovi z 28. 11. 1901. In SOKOLÍK, Listy Ludovíta Vladimíra Riznera Andrejovi Kmeťovi, s. 111.

¹⁰⁸ LA SNK, f. Ludovít Rizner, sign. M 89 C 9, List Karola Antona Medveckého Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi z 26. 10. 1901.

¹⁰⁹ SOKOLÍK, Listy Andreja Kmeťa Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi, s. 217.

¹¹⁰ LA SNK, f. Ludovít Rizner, sign. M 89 B 16, List Andreja Kmeťa Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi z 17. 12. 1901.

¹¹¹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 29. 1. 1902.

¹¹² Medvecký zaslal Riznerovi stručný životopis advokáta Jozefa Františka Strakoviča a kňaza Michala Matunáka. Pozri: LA SNK, f. Ludovít Rizner, sign. M 89 C 9, List Karola Antona Medveckého Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi z 28. 11. 1901.

¹¹³ List Ludovíta Vladimíra Riznera Andrejovi Kmeťovi z 10. 1. 1903. In SOKOLÍK, Listy Ludovíta Vladimíra Riznera Andrejovi Kmeťovi, s. 118.

¹¹⁴ List Ludovíta Vladimíra Riznera Andrejovi Kmeťovi z 26. 2. 1903. In SOKOLÍK, Listy Ludovíta Vladimíra Riznera Andrejovi Kmeťovi, s. 120.

¹¹⁵ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 20. 9. 1903.

ných novín.¹¹⁶ Tieto styky korenili vo vyššie spomenutej Kmetovej angažovanosti pri získavaní literatúry pre potreby Medveckého výskumu. Spočiatku farár z Prenčova kolegov v Turci oslovoval v mene mladého kaplána, neskôr mu odporúčal, aby svoje požiadavky už adresoval sám.¹¹⁷

Ako jeden z prvých, s kým Medvecký komunikoval bol priekopník fotografovania Pavol Socháň. S ním však Medvecký prišiel do viacerých konfliktov, keď mu ziaselal viaceré predmety na odfotoграфovanie, čo malo slúžiť pre jeho monografiu *Detva*, resp. pre MSS. V jednom prípade Socháň stratil ilustrácie Jaroslava Augustu, v druhom zasa dlhodobo meškal s vrátením výšiviek či nakoniec si žiadal honorár, na ktorom sa s Medveckým pôvodne nedohodli.¹¹⁸ Na urovnanie sporov vyzýval predseda MSS, ktorý o to prosil svojho zástupcu Andreja Halašu.¹¹⁹ V napätej situácii upokojoval aj Medveckého, že má so Socháňom podobné skúsenosti, keď vrátil požičané až po polročnom „prosení“. Na adresu slovenského fotografa Kmeť uviedol, že je: „pravý vzor slovenskej nevšimavosti a neochotnosti“.¹²⁰ Citované slová neboli len lacnou útechou, sám farár z Prenčova mal spory so Socháňom, ktoré eskalovali pri formovaní stanov MSS.¹²¹

Nielen vo veci spomínaného konfliktu, ale najmä ohľadom vydania monografie o *Detve* sa dostal Medvecký do kontaktu s viacerými protagonistami MSS. S pokladníkom Andrejom Halašom komunikoval pri príležitosti získavania nových predmetov pre potreby spoločnosti.¹²² Intenzívnejšie si s ním dopisoval o zámere vydania svojej monografie.¹²³ V ojedinelých prípadoch, keď Medvecký s Halašom či inými reprezentantmi MSS nevedel nájsť zľadu, prosil práve predsedu, aby vo veci „láskavo zakročil“. Potvrďuje to tiež situácia ohľadom finančných nezrovnalostí, o ktorú Kmeť prosil len necelé tri mesiace pred jeho smrťou.¹²⁴ S ďalšími predstaviteľmi MSS si Medvecký korešpondoval o obsahových konkrétnostiach realizácie monografie.¹²⁵ Koncipovanie monografie ho spárovalo aj s ďalšími reprezentantmi slovenskej vedy.¹²⁶ Prostredníctvom odovzdávania predmetov pre potreby spoloč-

¹¹⁶ LA SNK, f. I. Starý fond - A, sign. A 1008, List Karola Antona Medveckého neznámemu predstaviteľovi MSS z 20. 11. 1899; Tamtiež, List Karola Antona Medveckého neznámemu predstaviteľovi MSS z 31. 3. 1900.

¹¹⁷ Pozri napr.: A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 11. 1902.

¹¹⁸ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi s.d. [začiatok roka] 1902; Tamtiež, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 11. 6. 1902; Tamtiež, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 22. 6. 1902; Tamtiež, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 9. 3. 1903.

¹¹⁹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 14. 3. 1903.

¹²⁰ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 12. 6. 1902.

¹²¹ HOLLÝ, Andrej Kmeť a slovenské národné hnutie, s. 152 - 155.

¹²² LA SNK, f. I. Starý fond - A, sign. A 1008, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Halašovi z 27. 6. 1901.

¹²³ LA SNK, f. Andrej Halaša, sign. 37 H 4, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Halašovi z 7. 7. 1904.

¹²⁴ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 28. 11. 1907.

¹²⁵ LA SNK, f. I. Starý fond - A, sign. A 1008, List Karola Antona Medveckého neznámemu z 5. 9. 1904; Tamtiež, List Karola Antona Medveckého neznámemu z 18. 5. 1905; Tamtiež, List Karola Antona Medveckého neznámemu z 16. 9. 1905.

¹²⁶ Išlo napríklad o Františka Vífazoslava Sasinka, Františka Šujanského, Adolfa Petra Zátareckého, Milana Licharda. Bližšie pozri: GOLIAN, Zrod a cesty monografie *Detva*, s. 361 - 364.

nosti bol v spojení s jej tajníkom Andrejom Sokolíkom.¹²⁷ Účasť s aktívnym vystúpením na zhromaždení MSS ho vo pozitívnom svetle odprezentovala aj pred Pavlom Mudroňom a Svetozárom Hurbanom Vajanským.¹²⁸

Iným významným „Martincom“, s ktorým si Medvecký frekventovane písal, bol Jozef Škultéty. Len niekoľko mesiacov po príchode do Detvy si na prvé pôsobisko predplatil *Národné noviny a Černokňazníka*. Škultétyho tiež informoval o národných aktivitách, ktoré vo farnosti podnikal a o problémoch s prouhorsky orientovanými kňazmi.¹²⁹ Z kontextu síce nevyplýva, že mu kontaktovať Škultétyho odporučil Kmeť, ale z nasledujúcich udalostí, je zrejme, že Medveckého záujem o dejiny Detvy podnietili martinského redaktora a predsedu MSS ku vzájomnej komunikácii o Detve a pôvode tamojšieho obyvateľstva.¹³⁰ Ich diskusia totiž reagovala na článok maďarského etnografa Otta Hermana, ktorý podľa vzorov na črpákoch predpokladal pôvod Detvanov v Hercegovine, odkiaľ ich mal na stredné Slovensko pozvať kráľ Matej Korvín.¹³¹ Voči tejto teórii protestoval práve Škultéty, ktorý podľa jazykového kľúča usudzoval, že pôvod obyvateľov Detvy je na území Slovenska.¹³²

Kmetovo meno prinášalo Medveckému aj kontakty, o ktoré sám nestál a ktoré ani farár z Prenčova neinicioval. V tomto zmysle kaplána v Brehoch oslovil pred Veľkou nocou 1902 advokát a publicista František Kabina. Išlo o bratranca Andreja Kmeťa, ktorý v prostredí národného hnutia lavíroval medzi maďarským a slovenským spektrom a názorovo pôsobil nekonzistentne.¹³³ V liste Medveckého požiadal, aby spolupracoval na jeho kandidatúre do uhorského snemu za novobanský obvod. Medvecký vcelku úprimne vysvetlil farárovi z Prenčova, že pri prvom stretnutí v roku 1900 v ňom Kabina „nevzbudil sympatie, nielo dôvery“, a že jeho predchádzajúci volebný program sa mu zdal nielen málo zreteľný, ale tiež v zásade liberálny. Mladému kaplánovi prekážalo najmä „ustavičné omáľanie kňazských pokleskov“, s ktorým sa nijako nevedel stotožniť.¹³⁴ Reakcia Kmeťa sa nezachovala.

¹²⁷ Andrej Sokolík totiž informoval o nových prírastkoch v zbierkových predmetoch Museálnej spoločnosti, kam Medvecký prispieval ešte ako bohoslovec, čo už bolo spomenuté vyššie. S touto činnosťou pokračoval aj ako kňaz pozri: SOKOLÍK, Andrej. Museálnej slovenskej spoločnosti poslali pt. pp. In *Národné noviny*, 21. 4. 1900, roč. 31, č. 46, s. 5; SOKOLÍK, Andrej. Museálnej slovenskej spoločnosti poslali pt. pp. In *Národné noviny*, 13. 7. 1901, roč. 32, č. 81, s. 5; SOKOLÍK, Andrej. Spolkové správy. In *Národné noviny*, 7. 9. 1901, roč. 32, č. 105, s. 5; SOKOLÍK, Andrej. Museálnej slovenskej spoločnosti poslali pt. pp. In *Národné noviny*, 2. 8. 1902, roč. 33, č. 89, s. 5; SOKOLÍK, Andrej. Museálnej slovenskej spoločnosti poslali pt. pp. In *Národné noviny*, 5. 9. 1903, roč. 34, č. 110, s. 5.

¹²⁸ MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám, s. 39.

¹²⁹ LA SNK, f. Jozef Škultéty, sign. 49 AC 16, List Karola Antona Medveckého Jozefovi Škultétymu z 4. 1. 1900.

¹³⁰ List Jozefa Škultétyho Andrejovi Kmeťovi z 24. 1. 1900. In KOCÁK, Michal. *Listy Jozefa Škultétyho 1. 1871 - 1910*. Martin : Matica slovenská, 1982, s. 170 - 171; LA SNK, f. Jozef Škultéty, sign. 49 R 41, List Andreja Kmeťa Jozefovi Škultétymu z 27. 2. 1901.

¹³¹ Pozri celý článok: HERMAN, Ottó. A magyar ösfoglalkozások köreből. In *Természettudományi Közlöny*, 1899, roč. 23, č. 357, s. 225 - 271.

¹³² ŠKULTÉTY, Jozef. Detvania - Hercegovinci. In *Slovenské Pohľady*, 1900, roč. 20, č. 7, s. 346 - 349.

¹³³ HOLEC, Roman. *Zabudnuté osudy*. Martin : Matica slovenská, 2001, s. 155.

¹³⁴ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi napísaný na Veľký piatok [28. 3.] 1902.

Kmeť ako „povzbudzovateľ“ Medveckého kňazského života

Súbor viacerých prameňov z úvodných rokov minulého storočia dokladuje stálu priazeň Andreja Kmeťa voči mladému rodákovi z Oravy. Jeho náklonnosť korenila jednak v Medveckého odborných kvalitách, ale tiež v ľudských vlastnostiach, ktoré farári v Preňčova imponovali. V jednom z listov priateľovi Riznerovi deklaroval svoj vzťah k začínajúcemu národopiscovi: „*Medvecký je výborný mladý muž, ktorého veľmi, veľmi ľúbim.*“¹³⁵ Kmeť ako kňaz s dlhoročnou praxou si s pribúdajúcimi komplikáciami Medveckého v Banskobystrickej diecéze uvedomoval, že je kľúčové mladého klerika povzbudzovať aj v otázke viery a v duchovnom povolání. Z vlastnej skúsenosti poznal, čo znamená byť prenasledovaným kňazom zo strany biskupstva.¹³⁶

Karol Anton Medvecký zostal vo svojom prvom pôsobisku, v Detve, dva roky. Región s bohatým národopisným dedičstvom musel náhle opustiť a presťahovať sa do Krupiny. Za túto vynútenú zmenu mohol Kmeť cítiť aj istú mieru zodpovednosti. Totiž na základe jeho iniciatívy Medvecký zbieral detvianske národopisné predmety, čo iritovalo maďarónske vedenie diecézy, najmä vikára Havrana. Ten sa zaslúžil o náhle preloženie z Detvy, ktoré síce Medvecký očakával, ale prišlo v období kedy mohol najintenzívnejšie sumarizovať etnografický materiál, preto to považoval za „*nečakaný úder*“.¹³⁷ Jeho preloženie tak znamenalo stratu bezprostredného prístupu k prameňom pre celú odbornú verejnosť, ktorá bola zainteresovaná o tému ľudových zvykov, tradícií a dejín.

Aj preto sa Kmeť aktívne snažil pomôcť Medveckému zorientovať sa v novom pôsobisku. V konečnom dôsledku preloženie mladého kňaza znamenalo, že oboch mužov delila menšia geografická vzdialenosť, nakoľko Krupina bola od Preňčova vzdialená len 18 kilometrov. Podľa Medveckého spomienok sa obaja kňazi navštívili, pričom „*staručký farár*“ si jeho návštevu veľmi ctí a odprevalil ho takmer do polovice spiatocnej cesty.¹³⁸ Pôsobenie v Krupine však nemalo dlhé trvanie. Koreňom nevráživosti uhorských mešťanov voči Medveckému bolo jeho vystúpenie na národných slávnostiach v Turčianskom Sv. Martine a predstavenie fonografu, čo mu „*krupinskí maďaróni nevedeli odpustiť*“.¹³⁹ Prednášku o národopisných pamiatkach z Detvy následne publikoval v *Sborníku Museálnej slovenskej spoločnosti*.¹⁴⁰ Za vzrastajúce antipatie Krupinčanov voči Medveckému mohol Kmeť opäť cítiť istú mieru zodpovednosti, keďže na prednášku i k jej publikovaniu ho pozval práve on.

Pre tieto „panslávske“ aktivity bol krupinský kaplán pred biskupom Rimelým obvinený z učenia náboženskej výchovy v slovenskom jazyku mimo svojich kompetencií. Žaloba advokáta Paczolaya bola vykonštruovaná, pričom vikár Havran ju opieral o údajné obžaloby župana a podžupana Hontianskej župy. Tie sa ukázali

¹³⁵ LA SNK, f. Ľudovít Rizner, sign. M 89 B 16, List Andreja Kmeťa Ľudovítovi Vladimírovi Riznerovi z 7. 12. 1901.

¹³⁶ Pozri bližšie: A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 20. 9. 1903.

¹³⁷ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z [jún] 1901.

¹³⁸ MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám, s. 41.

¹³⁹ MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám, s. 39.

¹⁴⁰ MEDVECKÝ, Karol Anton. O ľudovom umení v Detve. In *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1901, roč. 6, s. 144 - 152.

ako vyfabulované, keďže predstavitelia župy ani o nich nevedeli.¹⁴¹ Rozhodnutie biskupského úradu o preložení zostalo nezmenené a Medvecký musel mesto opustiť. Proti nútenému odchodu a krivej výpovedi protestovali niektorí farníci, ktorí vyslali priamo k biskupovi svojich zástupcov.¹⁴² V oficiálnej žiadosti sa ohradzoval a skutočný priebeh okolností objasnil aj samotný kaplán.¹⁴³

Proti vymyslenému obvineniu a trestu verejne protestovali aj Medveckého blízki spolupracovníci Andrej Kmeť a František R. Osvald. Spolu napísali brožúru „*Priateľské slovo*“, ktorú adresovali sväto-krížskemu kňazskému dištriktu.¹⁴⁴ Obaja kňazi Ostrihomskej arcidiecézy publikovali aj otvorený list vikárovi Havranovi, v ktorom rezolútne odmietali a vyvracali chýry, ktoré krupinskému kaplánovi priťažili.¹⁴⁵ Za Medveckého sa Osvald osobitne postavil aj na stránkach *Literárnych listov*, kde zdôraznil, že akékoľvek nemaďarské kresťanské knihy banksobyrický vikár považuje za „*panslavske*“.¹⁴⁶ Agitácie a verejné výzvy významných členov národného hnutia uhorským biskupom, pochopiteľne, neboli vypočuté a nič na preložení mladého kaplána nezmenili.

Definitívne rozhodnutie o novom pôsobisku v Jastrabej bral Medvecký s nevôľou, nakoľko mu mestské prostredie vyhovovalo. Život v Krupine mu umožňoval kňazský a vedecký rozvoj a naplňala ho aj katechetická činnosť. Kmeťovi sa zdôveril, že je to pre neho „*úder mnohostranný*“, ale ihneď deklaroval, že trest nebude mať dopad na jeho národovecké aktivity: „*Nadalej ostávam „patriot“ taký, ako mi to moje svedomie a srdce diktuje ... nuž ale veď od mladý musím k takýmto nezdarom privykať s čím som si špeciálne zaslúžil túto pozornosť ktorehosi vlastenca - neviem.*“¹⁴⁷ Kmeť sa pokúšal priateľa povzbudiť, hoci sám priznal, že táto zmena sa dotýka aj jeho: „*Tvrďšie veci zaiste nemohli ste mi sdeliť!*“ Presvedča ho, že určite sa na novom pôsobisku nestratí a bude sa mu dať napredovať v kreatívnej práci. Medzi jeho radami možno spozorovať aj myšlienku, v ktorej tvrdí, že štúdium je vhodný a nenásilný typ politiky: „*Hľa naše výskumy už berú sa v politike za dôvod! Preto ja hovorím, že štúdium je tiež politika, a dobrá!*“¹⁴⁸ A teda aj Medvecký pre jeho vedecké ciele musí znášať politickú odplatu.

O mesiac neskôr Kmeť ponúkol mladému kaplánovi už iné vysvetlenie. Uvažoval nad tým, že do horskej dediny Jastrabá, ktorá leží len 15 kilometrov od sídla biskupa vo Sv. Kríži bol poslaný preto, aby bol nablízku, keď ho biskup predvolá ako svedka v procese s jeho bývalým farárom Pitrofum. Mladému kňazovi dodával nádej, že ešte sa táto zmena môže zmeniť v jeho prospech: „*Ešte nevíete či Vás nevezmú za sekretára ak totiž dáte dobrý revers!*“¹⁴⁹ Nasledujúce okolnosti ukázali, že v tejto prognóze presný nebol. O tri mesiace neskôr už Medveckému adresoval triezvejší pohľad na jeho situáciu, ktorú explanoval svojvôľou vikára Jána Havrana:

¹⁴¹ KRONIKÁR, Z bežných vecí. (Havraniáda), s. 2.

¹⁴² Slasti slováckeho kněžstva. In *Lidové noviny*, s. 4.

¹⁴³ DA BB, f. KD - KAM, List Karola Antona Medveckého Karolovi Rimelymu z 6. 2. 1902.

¹⁴⁴ MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám, s. 41.

¹⁴⁵ KMEŤ - OSVALD, Veľkomožnému a vysokodostožnému pánu Msgr Jánovi Hawránovi, s. 1.

¹⁴⁶ Osobné. In *Literárne listy*, 1902, roč. 12, č. 5, s. 52.

¹⁴⁷ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 7. 2. 1902.

¹⁴⁸ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 15. 2. 1902.

¹⁴⁹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 5. 3. 1902.

„Vám veru zo srdca prajem, aby ste sa vyslobodili z Jastrabia, ale Havran sotva zmení svoju prírodu.“ Kmeť ešte dodal: „Vrší sa i na p. Osvaldovi, kto vie, či nečo nevynajde i proti mne“.¹⁵⁰ Farár z Prenčova písal o odpate diecézneho vikára voči Františkovi R. Osvaldovi, ktorý sa spolu s Kmeťom verejne postavil na obhajobu Medveckého voči jeho preloženiu z Krupiny. Osvald bol zbavený čestného členstva vo sväto-krížskom kňazskom dištrikte a vikár mu zakázal zúčastňovať sa dištriktuálnych kongresov.¹⁵¹

Náhle preloženie do Jastrabej nebolo v Medveckého kňazskom živote v prvej dekáde 20. storočia ojedinelým. Už v lete 1902 čelil podobnej situácii, kedy mu bol doručený dekrét s názvom nového pôsobiska – Veľké Pole a Píla, ležiace neďaleko Žarnovice.¹⁵² O tejto zmene sa Kmeť dozvedel z iného zdroja, ale aj napriek tomu sa snažil vyjadriť Medveckému podporu. Vo svojom liste prirovnal nepriateľské konanie banskobystrického biskupského úradu prenasledovaniu kresťanov z čias cisárov Diokleciána a Nera. Príčina v duchu kresťanskej morálky kaplána povzbudil: „Nuž keď Vám Pán Boh podáva nový kalich trpký popraj že Vám i oddanosť do jeho svätej vôle!“ Kmeť v novom pôsobisku medzi etnickými Nemcami vidí pre Medveckého aj príležitosť: „A keď Vás zahodili medzi Nemcov, použite poskytnutej príležitosti, aby ste sa zdokonalili v nemčine; na škodu Vám to nebude.“¹⁵³

Slová predsedu MSS sa v nasledujúcich mesiacoch ukázali ako profetické. Medvecký podnikol v novom pôsobisku národopisné bádania, čo zúročil v publikovanej štúdií.¹⁵⁴ Začiatky v novom prostredí pritom boli zásadne komplikované, keďže ako sám uvádzal, po nemecky vedel len veľmi málo.¹⁵⁵ Kmeťovi o svojich znalostiach nemčiny napísal so štipkou humoru, že po nemecky nevie „ani kýchnuť“.¹⁵⁶ Kmeť sa snažil mladému kaplánovi poradiť, na koho by sa v okolí mohol obrátiť a s kým by mohol kooperovať. Okrem toho, mal komplexný prehľad o blízkyh archeologických náleziskách, o ktorých Medveckého ako svojho potencionálneho pokračovateľa vo vykopávaní informoval.¹⁵⁷

Situácia vo Veľkom Poli bola pre Medveckého pastoračne a ľudsky zložitá. Prenčovský farár si to uvedomoval a o situácii sa radil aj s priateľom Ludovítom V. Riznerom: „Potešila ma zvesť, že p. Medvecký nestratil chuť ku práci pri tom neludskom prenasledovaní, ktoré od svojich duchovných predstavených znášať musí.“ Autorovi listu na budúcnosti mladého kaplána evidentne záležalo, pritom si uvedomoval, že tlak zo strany biskupstva je enormný a osamotený Medvecký je v komplikovanej situácii: „Ja ho mám veľmi rád! Škoda večítá by bola, aby nás opustil, lebo raz počul som,

¹⁵⁰ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 12. 6. 1902.

¹⁵¹ Slasti slováckeho kněžstva. In *Lidové noviny*, s. 4.

¹⁵² Osobné. In *Literárne listy*, 1902, roč. 12, č. 7, s. 65.

¹⁵³ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 28. 8. 1902.

¹⁵⁴ MEDVECKÝ, Karol Anton. Veľké Pole a Píla. In *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti*, 1904, roč. 9, s. 3 – 22.

¹⁵⁵ LA SNK, f. I. Starý fond – A, sign. A 1008, List Karola Antona Medveckého neznámemu [pravdepodobne Františkovi Vítazoslavovi Sasinkovi], s.d. [pravdepodobne prelom augusta a septembra 1902].

¹⁵⁶ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 29. 8. 1902.

¹⁵⁷ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 11. 1902.

že hodlá tiež do Ameriky. Bože, osviet našich biskupov!¹⁵⁸ Kmeť sa o údajných Medveckého plánoch odísť medzi slovenských krajanov do zámoria dopyčoval od Karla Dodeka.¹⁵⁹ Zdroj tejto informácie Kmeť neuvádza, hoci náznamy takéhoto uvažovania mohli vzniknúť aj tak, že sa Medvecký snažil skontaktovať s pátrom Herakliom Porubským, ktorý vzhľadom na perzekúciu odišiel do Spojených štátov amerických.¹⁶⁰

Približne o rok neskôr položil Kmeť Medveckému otázku obdobného znenia. Farára z Prencova sa pýtal údajne František R. Oswald, či sú informácie o Medveckého emigrácii pravdivé. Rodák z Oravy sa údajne zamýšľal nad týmto riešením, napokon sa rozhodol zostať vo svojej domovine. Decíziu zotrvať v Uhorsku prenasledovanému kaplánovi odsúhlasil aj jeho podporovateľ: „*Lepšie je, keď ostanete tu!*“¹⁶¹ O téme Medveckého odchodu za oceán sa dokonca písalo aj verejne. Mladý kňaz ale vysvetľoval svoje rozhodnutie vydržať v Uhorsku tým, že vo vlasti mohol prinášať obeť prenasledovania pre veriacich Slovákov.¹⁶²

Nasledovné prekážky voči Medveckého aktivitám a ďalšie rýchle preloženie Kmeť evidentne čítal ako premyslený postup biskupstva. V zaslanom liste formuloval domnienku, že vikár Havran si práve jeho vybral za úhlavného nepriateľa medzi diecéznymi kňazmi, aby sa na ňom „*vršil*“. Dodal aj súcitné skonštatovanie: „*Veru divní to teraz držiteľia biskupskej moci!*“¹⁶³ Preloženie do farnosti Beňuš totiž zo strany biskupstva bolo Medveckému zdôvodnené ako konzekvencia jeho pochybení pri kaplánskej činnosti. Argumenty sa však rozchádzali a bolo zrejmé, že išlo len o nepresnú výhovorku, cez ktorú chcela reprezentácia diecézy kňaza potrestať.¹⁶⁴

Takto Medveckému objasňoval okolnosti aj Kmeť, čím sa ho snažil potešiť: „*vo Vašej aule ducha Kristovho a lásky k blížnemu a spravodlnosti niet (snáď ani viery v Boha), lebo ináč nemohli by sa dopúšťať takého ordinárneho a friválneho prenasledovania proti Vám.*“ Kmeť zasadzoval Medveckého prípad do kontextu dlhších dejín banskobystrického biskupstva: „*Kon[ie]. koncov v b[ansko]bystrickej aule musia mať vždy voláktorého kňaza (trebárs i z druhej diecese), po ktorom sa vozia. Na koľko ja viem, volákedý bol Tomkuljak, potom Pitroff, teraz Vy.*“¹⁶⁵ Upozornil ho, že medzi uhorským klérom však takto prenasledovaný nie je jediný, a sám počas svojej dlhej kňazskej dráhy zažíval podobné situácie: „*A nemyslíte si, že v Ostrihome sú lepší Krestani, viem to z vlastnej zkúsenosti, keď mne bolo voliť, lebo apoštolovať alebo dať sa zlomiť; volil som to poslednie. A to radím i Vám, dať pokoj až sa more trochu utíši. Vlny šovinizmu teraz vysoko idú; nič nevykonáte proti nim. Ak budete písať, povedzte*

¹⁵⁸ LA SNK, f. Ludovít Rizner, sign. M 89 B 16, List Andreja Kmeťa Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi z 26. 2. 1903.

¹⁵⁹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 14. 3. 1903.

¹⁶⁰ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 18. 1. 1902.

¹⁶¹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 1. 1904.

¹⁶² PEŘINKA, František Václav. Zprávy z uherského Slovenska. In *Vlast*, 1904, roč. 21, č. 1, s. 79.

¹⁶³ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 17. 6. 1903.

¹⁶⁴ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 14. 3. 1903.

¹⁶⁵ K prenasledovaniu Petra Tomkuljaka banskobystrickými biskupmi pozri: GOLIAN, Ján. Vyhnaný z dvoch diecéz. Peter Tomkuljak. In GOLIAN, Ján – MOLDA, Rastislav a kol. *(ne)obyčajný život farára*. Banská Bystrica : Society for Human Studies, 2018, s. 110 – 117, 127 – 128. Ku konfliktu Štefana Pitrofa s vikárom Jánom Havranom pozri: DA BB, f. KD – KAM, List Štefana Pitrofa Jánovi Havránovi z 18. 9. 1900 a List Jána Havrána Štefanovi Pitrofovi z 20. 9. 1900.

im to takto do prosta. Musím sa poddať a trpeť, lebo hlas môj je hlasom volajúceho na púšti, ktorého konečne tiež predsa len o hlavu spravili kratším.“ Ako to bolo pre Kmeťa charakteristické, na prenasledovanie používal osvedčený všeliek – usilovnú prácu a nádej: „*Ináč, budzte veselého ducha a pracujte a idzte svojou cestou, neobzerajúc sa ako krákajú havrani nad Vašou hlavou!...*“¹⁶⁶

Kmeťov povzbudzujúci postoj kontinuoval aj pri ďalších Medveckého prekladaníach do nových farností. Vo svojich slovách útechy vyjadroval želanie, aby biskupský vikár Ján Havran, ktorého obaja korešpondenti v listoch ironizovali ako dravca – havrana, utíchol vo svojej túžbe mstiť sa mladému kaplánovi: „*Pán Boh a osviet havranov a sprav na bielo, aby už raz i vstúpili do seba a báli sa Boha!*“ Kmeť svojho priateľa posilňoval jednak ďalšími želaniami, ale aj vedomím, že jeho utrpenie nie je márne a rovnakým spôsobom boli a sú perzekvovaní slovenskí kňazi v celom Uhorsku: „*Pán Boh ochraňuj Vás pred nimi a posilni v boji a nahraď Vám všetky priekory časne i večne. Rozpomeňte sa v súžení svojom, že aj vašim bratom nevedie sa lepšie.*“¹⁶⁷

Kmeťova podpora pre Medveckého pastoračné a kňazské peripetie neutíchala ani po tom, kedy sám odišiel do penzie a presťahoval sa do Turčianskeho Sv. Martina. Problémom a sťažnosťami zrejúceho farára rozumel aj vtedy, keď Medvecký opisoval situáciu vo farnosti Prochot ležiacu neďaleko sídla biskupa Sv. Kríža nad Hronom. V deskripcii pomerov okrem iného uviedol ako sa „*pijani búria, že ich odvracám od ožranstva [...] rodičia za to, že im deti celkom šetrne trestám za kľatbu a pitie pálenky, žalujú ma a vláčia po súdoch, po poli mi krivdy robia...*“ Vzápätí autor listu vyslovuje nádej, že by rád navštívil svoju oporu – Kmeťa.¹⁶⁸ Ten v odpovedi formuloval vlastnú tézu, že zloba farníkov je dôsledok celospoločenskej a politickej atmosféry v Uhorsku: „*Surovie, surovie úžasne ten ľud všade pod terajším systémom. Vláda sama podvádza v najkrajšej forme demagogiu a nihilismus a anarchismus.*“ Fára aktivizuje slovami v duchu kresťanskej náuky a skúsenosti dlhoročného kňaza: „*prajem vytrvanlivosti v dobrom a od P. Boha dar Ducha Svätého a taktu dobrého.*“¹⁶⁹ Kmeť umrel vo februári 1908, v nasledujúcom roku bol Medvecký za trest preložený do farnosti Bacúrov, v ktorej zažíval najproblematickejšie roky kňazského pôsobenia. Práve v tomto období by potreboval stálu oporu, ktorú v úvode kňazskej dráhy našiel v prvom predsedovi MSS.

Záver

Analýzou vzájomnej korešpondencie Andreja Kmeťa a Karola Antona Medveckého, sekundárnych prameňov a dobovej publicistiky sa darí objavovať plastický obraz vzťahu dvoch katolíckych kňazov, ktorých okolnosti spojili v diametrálne diferentných etapách života. Odlišné životné situácie oboch kňazov nerozdeľovali, skôr naopak spájali v roviny profesionálnej, ľudskej-priateľskej či kňazskej. Počas celého trvania ich deväťročnej intenzívnej komunikácie, možno sledovať vzájomný pozitívny vzťah a obojstranne plodnú kooperáciu. V tomto čase starší korešpondent spozoroval v mladšom nadaného a pracovitého muža, v ktorom videl platné-

¹⁶⁶ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 20. 9. 1903.

¹⁶⁷ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 2. 11. 1903.

¹⁶⁸ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 30. 11. 1906.

¹⁶⁹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 12. 1906.

ho člena vedeckého diskurzu a objavil v ňom vhodného nástupcu pri formovaní MSS. Po rokoch sa to aj potvrdilo, keď sa Medvecký takmer po dvoch dekádach od Kmeťovho úmrtia postavil na čelo tejto inštitúcie a viedol ju až do svojej smrti. Medvecký zasa v Kmeťovi našiel motivátora a učiteľa, ktorý ho formoval odborne, ľudsky a duchovne. Je preto pochopiteľné, že po smrti svojho vzoru nielen že patrila k prvým prispievateľom na jeho kamenný pomník,¹⁷⁰ ale postavil sa do čela prúdu pokračovateľov, ktoré pracovalo, aby pamiatka Kmeťovho života a výsledky jeho práce boli zachované pre ďalšie generácie.¹⁷¹

Karol Anton Medvecký v memoároch krátko pred smrťou explicitne reflektuje úlohu Andreja Kmeťa v svojom živote. V otázke zdieľania jeho odborných zručností a mentorovania pri vedeckej práci na neho spomínal ako na „*nezabudnuteľného povzbudzovateľa*“, s ktorým sa často navštevovali a diskutovali. Medvecký s istou dávkou humoru spomínal, ako s ním „*musel absolvovať vykopávky v daždivom počasí*“, pričom sa na prácu musel maximálne sústrediť: „*A beda mi, jestli som pri práci zazívol alebo nepreukazoval dostatočného záujmu k predmetu!*“ Sám priznával, že hoci bol od Kmeťa o tri dekády mladší, nedarilo sa mu „*dohoniť rojčivého skúmatela prírody a nevyrovnaného idealistu.*“¹⁷² V citovaných slovách je zreteľný stály optimistický prístup staršieho z dvojice, ktorý mladého kaplána motivoval v odborných i ľudských krízach.

Možno skonštatovať, že práve spoločná práca na archeologických, národopisných, historických či botanických úlohách najvýraznejšie spojila oboch kňazov aj ľudsky. Kmeť sám v jednom zo svojich listoch prezradil Medveckému, že si ho obľúbil práve pre jeho zápal pre vec a ochotu na seba pracovať: „*Takých „noví homines“, ako ste Vy, ja rád mám, a bodaj by Vás bolo čím najviac; tupých leňochov nenávidím.*“¹⁷³ Ich aktívna spolupráca kulminovala najmä pri tvorbe Medveckého rukopisu monografie *Detva*, pri ktorom bol Kmeť konzultantom, prvým kritikom i radcom, ktorý mu odporúčal oslovovať ďalších odborníkov.¹⁷⁴ Pri tvorbe tohto diela Medvecký pred Kmeťom sebakriticky priznával, že jeho generácia nie je v otázkach vedeckej práci taká dôsledná, ako samotný predseda MSS a jeho rovesníci: „*My mladí akosi ťažko priberáme sa ku práci vážnejšej, k práci, pri ktorej si musí človek zasladiť ku svojim knihám a písať po základnom študiu predmetu. Ja sa obávam – že nakoľko poznám ducha svojich rovesníkov – ani nemôžeme v dohľadnej budúcnosti očakávať z našich kruhov vážnejších vedeckých diel.*“¹⁷⁵

Osobitnou črtou, ktorá bola pre Kmeťa vo vzťahu k Medveckému charakteristická, bola štedrosť. Aj preto mladší z aktérov oslovuje svojho staršieho priateľa ako „*šlachetného mecena*“.¹⁷⁶ Túto Kmeťovu kvalitu nie je možné chápať len jednorozmerne, viažuc sa iba k finančnej a materiálnej podpore. Súbežne je pozorovateľná aj

¹⁷⁰ HALAŠA, Andrej. Na pomník † Andreja Kmeťa. In *Národné noviny*, 29. 8. 1908, roč. 39, č. 102, s. 4.

¹⁷¹ HOLLÝ, Karol. Formovania historickej pamäti o Andrejovi Kmeťovi (1908 – 1914). In *Forum historiae*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 26 – 27.

¹⁷² MEDVECKÝ, Z mojih rozpomienok k šesťdesiatinám, s. 39.

¹⁷³ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 11. 1902.

¹⁷⁴ GOLIAN, Zrod a cesty monografie *Detva*, s. 367 – 369.

¹⁷⁵ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 9. 4. 1907.

¹⁷⁶ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi s.d. [pravdepodobne jún 1901].

jeho viacvrstvová ochota pomáhať v akejkolvek praktickej, psychickej či duchovnej záležitosti. Je nevyhnutné podčiarknuť, že materiálna a finančná pomoc bola pre Kmeťa autentická.¹⁷⁷ Ukázalo sa to v mnohých prípadoch, sám Medvecký spomínal, že farár z Preňčova zo svojich obmedzených príjmov „vedel toľké, tak cenné poklady nashromaždiť; takými vzácnymi darmi obohatiť svoj národ, ako u Slovákov, ani predtým, ani za ním nikto“.¹⁷⁸ Ešte senzibilnejšie mohol hodnotiť jeho štedrosť v situácii, keď čerstvého autora monografie o Detve presviedčal, že mu za knihu zaplatí. Medvecký pritom trval na tom, že Kmeťovi, ktorý na titule výrazne participoval a napísal predhovor, chcel knihu venovať.¹⁷⁹

Intenzívny kontakt oboch kňazov rokmi prerástol do bližšieho priateľského vzťahu, čo dokladuje aj charakter ich vzájomných listov. Medvecký nie raz nazýval farára z Preňčova „otcom“ a deklaroval, že voči nemu prechováva pocity „neobmedzenej úcty a dôvery“.¹⁸⁰ Pocity blízkosti sú viditeľné aj v Kmeťovom prežívaní, ktorý ich v listoch mladému priateľovi explicitne prejavoval. Jednu udalosť, ktorá v korešpondencii nebola reflektovaná, zaznamenal Medvecký v publikovaných memoároch. Na púti v Banskej Štiavnici s etnickými nemeckými veriacimi z Veľkého Poľa musel kázať po nemecky. Nepozorovane medzi zhromaždenie prišiel Andrej Kmeť, ten sa po započúvaní do homílie rozplakal nad okolnosťami mladého kaplána a celospoločenskou situáciou, v ktorej „slovenský človek, macošskými pomermi nútený je opustiť svoj slovenský ľud a sily svoje venovať Neslovákom.“¹⁸¹ Vrucný priateľský vzťah oboch mužov dokladujú aj vzájomné pozdravy a blahoželania k meninám, ktoré si navzájom vymieňali na začiatku a na konci novembra prakticky každý rok.¹⁸²

Krucialnou epochou ich vzťahu bola aj kňazská formácia, v ktorej katolícky farár takmer so 40-ročnými skúsenosťami aktivizoval mladého novokňaza, pričom ten bol vystavený systematickému perzekvovaniu zo strany biskupstva. Dá sa skonštatovať, že Medveckého deskripcia problémov vo farnostiach či komunikácie s predstavenými diecézy majú charakter sťažovania sa. Medzi Kmeťovými odpoveďami naopak nachádzame rozmer povzbudzovania a hľadania pozitív v zloži-

¹⁷⁷ Karol Hollý akcentuje, že Andrej Kmeť bol známy ako veľkorysý podporovateľ ľudí vo svojom okolí a ochotne finančne napomáhal aj rozmanitým vedeckým aktivitám. HOLLÝ, Andrej Kmeť a slovenské národné hnutie, s. 184

¹⁷⁸ MEDVECKÝ, Andrej Kmeť. 1841 – 1908, s. 283 – 284.

¹⁷⁹ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 2. 11. 1905.

¹⁸⁰ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 21. 8. 1901.

¹⁸¹ MEDVECKÝ, Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám, s. 42.

¹⁸² Obaja si vzájomne blahoželali v dochovaných listoch: A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 4. 11. 1901; Tamtiež, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 29. 11. 1901; Tamtiež, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 28. 11. [nesprávne datované 1901, správne 1902]; A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 11. 1902; Tamtiež, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 2. 11. 1903; Tamtiež, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 2. 11. 1904; A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 29. 11. 1904; A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 2. 11. 1905; A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 27. 11. 1905; A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 11. 1906; A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 30. 11. 1906; A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 8. 11. 1907; A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 28. 11. 1907.

tých okolnostiach. Napríklad pri Medveckého preložení na siedme pôsobisko farár z Prenčova uviedol, že mladý kňaz bude poznať banskobystrické biskupstvo tak, ako nikto iný.¹⁸³

Kontrastný rozmer motivácie v pastoračných fažkostiach sa prejavil pri deklarovaní osobnej spoluúčasti na Medveckého utrpení. Išlo o prípady, keď mu prejavil lútosť nad danou skutočnosťou, ale tiež aj v momentoch, kedy sprostredkoval morálnu podporu od ďalších priateľov, ktorí nad Medveckého osudom „želili“. ¹⁸⁴ V komplikovaných udalostiach sám Medveckého upokojoval, že aj on bol ako kňaz mnohokrát osočovaný a že aj napriek jeho vysokému veku na neho stále doliehajú ataky.¹⁸⁵ Skonštatoval, že mu nezostáva nič iné, „*len trpeť!*“.¹⁸⁶ Výsledok týchto prístupov bolo možné vidieť po rokoch, kedy sa prenasledovaný kňaz banskobystrickej diecézy začal s komplikáciami efektívnejšie vyrovnávať. V jednom zo svojich listov, v ktorom sumarizoval problémy z hľadiska duchovnej a ekonomickej správy farnosti, ťažkosti s predajom monografie či ľudskú opustenosť, zdôrazňuje, že „*sa neopúšťa*“.¹⁸⁷

Kmeťov úlohu bolo možné pozorovať aj vo fáze posúvania Medveckého medzi predstaviteľov národného hnutia. Už samotná intenzívna spolupráca predsedu MSS s mladým kaplánom a prvé publikačné výstupy na Medveckého upozornili odbornú verejnosť. Aj preto, možno najsť jeho meno v zozname „spolupracovníkov“, na ktorých sa mal Ján Donoval obrátiť pri preklade Biblie do slovenčiny. V zozname tridsiatich mien sa objavili aj farári z Prenčova a z Teplej, pričom 28-ročný kaplán z Beňuša však patrila medzi najmladších.¹⁸⁸ Zreteľný rukopis Kmeťovej snahy kvalitatívne posunúť Medveckého je, okrem vyššie spomenutých príkladov jeho zoznamovania s kolegami, viditeľný aj v „marketingových“ aktivitách, ktorými pomáhal monografii *Detva* dostať sa do čo najširšieho spektra recipientov.¹⁸⁹ Jeden výťažok poslal kňazovi Karolovi Prochádzkovi žijúcemu v mestečku Stochov neďaleko Prahy, ktorý si ihneď žiadal adresu autora monografie.¹⁹⁰ Tento Kmeťov krok pomohol propagácii knihy za riekou Moravou, keďže Procházka publikoval pozitívne hodnotiacu recenziu v novinách *Vlast'* a reklamnú upútavku a výzvou na podporu

¹⁸³ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 1. 1904.

¹⁸⁴ Išlo o formuláciu maliara Karla Dodeka, ktorý uviedol, že „želite“ za Medveckým po jeho náhlom preložení z Veľkého Poľa na Beňuš. A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 27. 3. 1903.

¹⁸⁵ Pozri viac: PEŘINKA, Zprávy z uherského Slovenska, s. 79.

¹⁸⁶ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 20. 4. 1906.

¹⁸⁷ A SNM, f. OF AK, sign. AK 30/3, List Karola Antona Medveckého Andrejovi Kmeťovi z 15. 3. 1907.

¹⁸⁸ PÖSTÉNYI, Ján. *Dejiny Spolku Sv. Vojtecha*. Trnava : Spolok Sv. Vojtecha, 1930, s. 56 – 58.

¹⁸⁹ Do *Literárnych listov* sám napísal rozsiahlu pozitívnu recenziu na knihu, v ktorej zdôrazňoval, že ju „nemôže neodporúčať“. KMEŤ, A[ndrej]. *Detva*. Monografia. In *Literárne listy*, 1906, roč. 16, č. 9, s. 43 – 44. V iných reklamných inzerátoch na titul boli citované Kmeťove pochvalné slová, čo malo dodať značku kvality publikácie, ktorej autor medzi čitateľmi ešte nemusel byť známy. Pozri: Umenie, veda a literatúra. In *Národné noviny*, 30. 6. 1906, roč. 37, č. 76, s. 4. Podobne aj Karel Chotek v podrobnej recenzii podčiarkol, že knihu uvádza „*nadšená predmluva farára A. Kmeťe*“. CHOTEK, Karel. *Detva*. Monografia. In *Národopisný věstník československý*, 1906, roč. 1, č. 1, s. 281 – 283.

¹⁹⁰ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 3. 11. 1906.

knihy i autora v denníku *Čech*.¹⁹¹ V oboch článkoch zverejnil autorovu adresu, ako odkaz, na ktorom si záujemcovia môžu publikáciu objednať.

Dôslednejšie nevysvetlenými zostávajú epizódy, kedy Kmeť a Medvecký na istý čas prestali vzájomne korešpondovať. Medvecký bol v istých etapách v bližšom kontakte s Františkom R. Osvaldom ako s farárom z Prenčova. Za zistenými okolnosťami asi nemožno hľadať žiadnu senzáciu. Na pozadí rýchleho prekladania mladého kaplána, ťažiskovo v rokoch 1902 a 1903, bádateľ môže spozorovať, že Kmeť mu poslal list na adresu, z ktorej bol medzi časom preložený, a teda adresáta nezastihol.¹⁹² Preto naň Medvecký odpovedať ani nemohol. Frekventované prekladanie na nové pôsobiská, ktorými boli malé dediny, spôsobovali nedorozumenia, kde vlastne Medvecký pôsobil. Pokiaľ bol na jeseň 1903 oravský rodák preložený na Detsiansku Hutu, Kmeť považoval „Hutu“, o ktorej sa dozvedel, že ide o Víglašskú Hutu, ktorá bola taktiež v zvolensko-slatinskom dekanáte, čím dvojica opäť stratila na niekoľko týždňov kontakt.¹⁹³ Z podobných dôvodov sa objavovali najmä Kmeťove ospravedlňujúce listy, že o preloženiach Medveckého nevedel „ničoho“ a že sa o nich dozvedel len neskôr a sprostredkovane.¹⁹⁴ Zdá sa, že Medvecký v rýchлом súbehu udalostí, balenia sa a sťahovania sa, z prozaických dôvodov nestihol svojho najbližšieho spolupracovníka informovať.

Nepriamym výsledkom intenzívneho vzťahu Kmeťa s Medveckým bolo vytvorenie biografie prvého predsedu MSS vydané v roku 1914. Viaceré vyššie deskribované línie ich vzájomnej spolupráce položili základy Medveckého intenzívnej práce na napísaní pôvodných kapitol a manažovaniu ďalších autorov, ktorí do diela prispeli. Aktivizmus vtedajšieho farára z Bacúrova na zostavovaní biografie plasticky deklaruje, že jeho vzťah voči Andrejovi Kmeťovi nebol margirovaný a že bol výsledkom úprimnej vďaky a eminentnej snahy, aby sociálna pamäť slovenskej verejnosti na jeho „povzbudzovateľa“ nikdy nevybledla.

Pramene

Archívy

Slovenský národný archív, pracovisko Martin
Osobný fond Andreja Kmeťa

Literárny archív Slovenskej národnej knižnice v Martine

I. Starý fond A
Osobné fondy:
Ludovít Rizner
Andrej Halaša
Jozef Škultéty

¹⁹¹ PROCHÁZKA, Karel. Národopisné rozhledy. In *Vlast*, 1907, roč. 34, č. 4, s. 351; PROCHÁZKA, Karel. Obzor literární. In *Čech*, 20. 12. 1906, roč. 31, č. 349, s. 6.

¹⁹² LA SNK, f. Ludovít Rizner, sign. M 89 B 16, List Andreja Kmeťa Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi z 26. 2. 1903.

¹⁹³ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 2. 11. 1903.

¹⁹⁴ A SNM, f. OF AK, sign. AK 3/13, List Andreja Kmeťa Karolovi Antonovi Medveckému z 17. 6. 1903.

Archív Spolku Sv. Vojtecha v Trnave

Fasc. 230, fol. B, č. 3

Fasc. 23/2 – 15

Diecézny archív v Banskej Bystrici

fond Kňazi diecézy, zložka Karol Anton Medvecký

Publikované pramene

- HURBAN, Jozef Miloslav. *Ludovít Štúr. Rozpomienky*. Bratislava : Slovart, 2015.
- HERMAN, Ottó. A magyar ösfoglalkozások köreiből. In *Természettudományi Közlöny, 1899*, roč. 23, č. 357, s. 225 – 271.
- KOCÁK, Michal. *Listy Jozefa Škultétyho 1. 1871 – 1910*. Martin : Matica slovenská, 1982.
- MEDVECKÝ, Karol Anton. Andrej Kmeť. 1841 – 1908. In KLÍMA, Stanislav. *Slovenská zem. Sborník vlastivedných prác slovenských spisovateľov. II. diel. Po slovenských krajoch*. Košice : Julius Kustrá, 1921, s. 280 – 284.
- MEDVECKÝ, Karol Anton (ed.). *Andrej Kmeť. Rím.-katolícky kňaz, slovenský učenc, zakladateľ a prvý predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti 1841 – 1908 : životopis*. Turčiansky Sv. Martin : nákladom spisovateľovým, 1913.
- MEDVECKÝ, Karol Anton. O ľudovom umení v Detve. In *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti, 1901*, roč. 6, s. 144 – 152.
- MEDVECKÝ, Karol Anton. Veľké Pole a Píla. In *Sborník Museálnej slovenskej spoločnosti, 1904*, roč. 9, s. 3 – 22.
- MEDVECKÝ, Karol Anton. *Z mojich rozpomienok k šesťdesiatinám 8. VI. 1875 – 8. VI. 1935*. Trnava : Nákladom Fr. Urbánka a spol., 1935.
- SOKOLÍK, Viliam. *Listy Andreja Kmeťa Ludovítovi Vladimírovi Riznerovi*. Martin : Matica slovenská, 1984.
- SOKOLÍK, Viliam. *Listy Ludovíta Vladimíra Riznera Andrejovi Kmeťovi*. Martin : Matica slovenská, 1970.
- Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro Anno MDCCCLXXVIII*. Neosolii : Typis Philippi Machold, [1879].
- Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro Anno MDCCCLXXX*. Neosolii : Typis Philippi Machold, [1881].
- Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro Anno MDCCCLXXXIV*. Neosolii : Typis Philippi Machold, [1885].
- Schematismus Dioecesis Neosoliensis pro Anno MDCCCLXXXVII*. Neosolii : Typis Philippi Machold, [1888].
- ŠKULTÉTY, Jozef. Detvania – Hercegovinci. In *Slovenské Pohľady, 1900*, roč. 20, č. 7, s. 346 – 349.
- ZGÚTH, Peter Pavol. *Pamäti slovenského učiteľa*. Bratislava : Ústav informácií a prognóz školstva, 2005.

Dobová tlač

Besztercebánya és vidéke, 1902

Budapesti Hirlap, 1902

Čech, 1906

Lidové noviny, 1902

Literárne listy, 1902, 1906
Národné noviny, 1895, 1897, 1900 - 1903, 1906, 1908
Národopisný vестník československý, 1906
Národní politika, 1902
Plzeňský obzor, 1902
Vlast, 1904, 1907

Literatúra

- Adolf Medzihradský*. Martin : Matica slovenská, 1971.
- ĎURIŠKA, Zdenko. Ján Drahotín Makovický – slovenský evanjelický učiteľ v polovici 19. storočia. In KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Sláva šľachetným VI. Učiteľ je okno do sveta a života*. Liptovský Mikuláš : Spolok Martina Rázusa, 2020, s. 92 - 109.
- GOLIAN, Ján. Vyhnaný z dvoch diecéz. Peter Tomkuljak. In GOLIAN, Ján - MOLDA, Rastislav a kol. *(ne)obyčajný život farára*. Banská Bystrica : Society for Human Studies, 2018, s. 100 - 140.
- GOLIAN, Ján. Zrod a cesty monografie Detva z pera Karola Antona Medveckého. In *Kniha 2015*. Martin : Slovenská národná knižnica, 2015, s. 355 - 383.
- HOLEC, Roman. *Zabudnuté osudy*. Martin : Matica slovenská, 2001.
- HOLLÝ, Karol. *Andrej Kmeť a slovenské národné hnutie. Sondy do života a kreovanie historickej pamäti do roku 1914*. Bratislava : Veda, 2015.
- HOLLÝ, Karol. Formovania historickej pamäti o Andrejovi Kmeťovi (1908 - 1914). In *Forum historiae*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 23 - 69.
- HOLLÝ, Karol. Ku genéze a charakteru Životopisu Ľ Andreja Kmeťa od Karola A. Medveckého (1913) In *Studia Bibliographica Posoniensia*, 2008, roč. 3, č. 1, s. 141 - 159.
- HOLLÝ, Karol. Ku koncepciám "národného zberateľstva" v slovenskom národnom hnutí na prelome 19. a 20. storočia v uhorskom (nenárodoveckom) kontexte. In *Monumentorum Tutela. Ochrana pamiatok 30*. Bratislava : Pamiatkový úrad slovenskej republiky, 2020, s. 295 - 313.
- JASENÁK, Ladislav. Karol Anton Medvecký ako etnograf. In *Zborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti*, 1995, s. 32 - 36.
- KACÍREK, Luboš. Bratislavský učiteľ Eduard Krajňák v národnom hnutí na prelome 19. a 20. storočia. In KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Sláva šľachetným VI. Učiteľ je okno do sveta a života*. Liptovský Mikuláš : Spolok Martina Rázusa, 2020, s. 155 - 179.
- KODAJOVÁ, Daniela. Ján Drahotín Makovický o úlohe a postavení učiteľa vo vzdelávacom procese. „Najvýdatnejšiu pomoc vidím pre národ náš v dobre zriadených školách. In *Biografické štúdie 42*. Martin : Slovenská národná knižnica - Národný biografický ústav, 2019, s. 29 - 47.
- KODAJOVÁ, Daniela. Oslavy Ľudovíta Štúra ako médium formovania historickej pamäti Slovákov. In MACHO, Peter - KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Ľudovít Štúr na hranici dvoch vekov. Život, dielo a doba verus historická pamäť*. Bratislava : Veda, 2015, s. 182 - 205.
- MAŤOVČÍK, Augustín. Príspevok k životopisu Adolfa Medzihradského. In *Biografické štúdie 43*. Martin : Slovenská národná knižnica - Národný biografický ústav, 2020, s. 24 - 28.
- ORMIS, Ján V. (ed.). *Súčasníci Ľudovítovi Štúrovi. Rozpomienky, správy a svedectvá*. Bratislava : Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1955.
- PÖSTÉNYI, Ján. *Dejiny Spolku Sv. Vojtecha*. Trnava : Spolok Sv. Vojtecha, 1930.
- RIES, Viliam. *Fr. Richard Osvald*. Trnava : Spolok sv. Vojtecha, 1939.

URBANCOVÁ, Hana. Z histórie prvých fonografických nahrávok na Slovensku. Korešpondencia Karola Medveckého a Andreja Kmeťa z roku 1901. In *Slovenský národopis*, 2006, roč. 54, č. 1, s. 5 – 28.

ZORVAN, Vladimír. *Po stopách Jozefa Zorvana*. Rkp., 1972.

ZAREVŮCKÝ, Anton. *Katalóg zosnulých kňazov Banskobystrickej diecézy od jej založenia r. 1776 do r. 1986*. B.m., b.v., 1987.

ŽIŠKA, Stanislav. „Záhradník ľudských duší“ – pedagogické pôsobenie Ludovíta Orphanidesa. In KODAJOVÁ, Daniela a kol. *Sláva šľachetným VI. Učiteľ je okno do sveta a života*. Liptovský Mikuláš : Spolok Martina Rázusa, 2020, s. 130 – 154.

SUMMARY

“The old teach the young to fly!”

The Influence of Andrej Kmeť on the Formation of Karol Anton Medvecký
in the First Decade of the 20th Century

By analyzing the correspondence between Andrej Kmeť and Karol Anton Medvecký, secondary sources, and historical periodicals, it is possible to discover a multifaceted picture of the relationship between the two Catholic priests at the beginning of the 20th century. Circumstances united the two men in diametrically different stages of life. However, different life situations did not divide them, but rather connected them on a professional, human-friendly, and priestly level. During the entire time of their nine-year communication, we can observe positive mutual relationships and mutually fruitful cooperation. At this time, the elder Andrej Kmeť discovered in the younger Karol Anton Medvecký, a talented and hard-working man in whom he saw the future of Slovak science, and also discovered in him a suitable successor to the leadership of the Slovak Museum Society. Many years later, this was confirmed when, almost two decades after Kmeť's death, Medvecký stood at the head of this institution and led it until his death. Medvecký, on the other hand, finds a motivator and a tutor in Kmeť, who shapes him professionally, humanly and spiritually. It is understandable, therefore, that after Kmeť's death he was one of the first contributors to his stone monument. He also led a stream of successors who worked to preserve the memory of Kmeť's life and the results of his work for future generations.

It can be stated that it was the common work in archaeological, ethnographic, historical, and botanical research that most significantly connected both priests to the level of friendship. Their active cooperation culminated in the creation of Medvecký's manuscript of the monograph *Detva*. When the book was created, Kmeť was a consultant, the first critic, and advisor who recommended that he address other experts. In creating this work, Medvecký self-critically admitted to Kmeť that his generation was not as consistent in matters of scientific work as the chairman of the Slovak Museum Society and his peers, and therefore greatly appreciated his willingness to help.

Over the years, the contact between the two priests has grown into a closer friendly relationship, which can also be seen in the nature of their mutual letters. Medvecký often calls Kmeť a “father” and declares that he has feelings of “unlimited respect and trust” towards him. Mutual feelings of closeness can also be observed in Kmeť's experience, which he expressed directly in letters to a young friend. The warm friendly relationship between the two men is also evident in the mutual greetings and congratulations on their name days, which they exchanged at the beginning and end of November practically every year.

A key part of their relationship was the priestly formation. In this area, Andrej Kmet, as a Catholic priest with almost 40 years of experience, encouraged a young new priest who was exposed to systematic persecution by the bishop. In the long term, it can be stated that Medvecký's description of problems in parishes and conflicts with the diocese had the character of complaining. Among Kmet's answers, one can find a dimension of encouragement and of finding positives in a difficult situation.

Mgr. Ján Golian, PhD., Katolícka univerzita v Ružomberku
Filozofická fakulta, Katedra histórie
SK-03401 Ružomberok, Hrabovská cesta 1B
e-mail: <jan.golian@ku.sk>